

Original Research

Definition of Marital Infidelity Forgiveness: A Qualitative Study

Mahmoud Khazai^{1*} Shahriar Shahidi² Fereshteh Mootabi³

MohammadAli Mazaheri⁴ Leili Panaghi⁵

¹. Ph. D. Candidate , Department of Clinical and Health Psychology, Faculty of Education and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. (Corresponding Author) ma_khazaei@sbu. ac. ir

². Professor, Department of Clinical and Health Psychology, Faculty of Education and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

³. Assistant Professor, Department of Basic Research, Family Research Institute, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

⁴. Professor, epartment of Clinical and Health Psychology, Faculty of Education and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

⁵. Professor, Department of Family Health, Family Research Institute, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Background and Purpose

The majority of experts agree on what forgiveness is not. Nonetheless, there are numerous diverse definitions of forgiveness. Specialists in infidelity treatment proposed philosophical definitions of forgiveness, but the present researchers' literature review indicates that the definition of forgiveness has not been studied within the research framework. In a study conducted by Rafiei and colleagues (2016) on "personal constructions of the of betrayed spouses' understanding of their spouse's forgiveness," forgiveness was identified as the theory's core phenomena. In the core category, forgiveness is described as a rational and purposeful human, spiritual, and societal representation for perpetuating shared life. In their research, Mursali and colleagues defined forgiveness as a score on Enright Forgiveness Inventory. However, they did not specify the concept of forgiveness. In the meantime, forgiveness as a philosophical idea to be applied to the domain of infidelity demands a thorough definition and understanding of the injured party and the professionals who facilitate it. When treating infidelity, the therapist should bring up the notion of forgiveness at the appropriate moment (Snyder et al. , 2004).

Additionally, forgiveness should be defined properly when mentioned. The distinction between reconciliation and forgiveness should be highlighted, and clients should be informed of the situations that do not include forgiveness. Hence, the definition of forgiveness becomes significant in the sense that this philosophical notion must first be defined in a specific manner in the minds of the therapist and the injured individual, and then attempts should be made to accomplish it. Apostolo and colleagues (2019) examined the forgiveness of marital infidelity in an article titled response and forgiveness of Reactions to and Forgiveness of Infidelity: Exploring Severity, Length of Relationship, Sex, and Previous Experience Effects. None of these studies, however, have presented a precise and explicit definition of forgiveness; rather, they have concentrated on the process that leads to the forgiveness of infidelity, the factors that influence forgiveness, and the consequences that forgiveness of infidelity can have.

Method

This research consisted of two studies: 1) a qualitative analysis of forgiveness of marital infidelity from the perspective of lived experience persons who have been betrayed, and 2) a qualitative investigation of the infidelity from the perspective of couples therapy experts. In both studies, the current research approach was thematic analysis from the category of qualitative research methods. In qualitative research, we seek to comprehend the unknown aspects of the investigated phenomenon, whereas quantitative research examines the measurable, observable aspects of the studied phenomenon (Braiman, 2007). In the first study, 16 participants, consisting of 11 women and 5 men, who had experienced disclosure of their spouse's infidelity in a marriage participated in this research utilizing purposeful sampling. In the second study, eight professional couple therapists with expertise in treating marital infidelity participated in this research using convenience sampling. In the first study, sixteen individuals with personal experiences of infidelity were interviewed via theme analysis. Before doing each interview, participants were given an informed consent form and Ray and colleagues (2001) forgiveness questionnaire. The aim of Ray and colleagues' (2001) questionnaire was to evaluate the extent of forgiveness for infidelity objectively. Obviously, this evaluation was insufficient; therefore, during the interview, the level of forgiveness was assessed using three qualitative categories: unforgiven, in the process of forgiving, and forgiven. To validate the qualitative findings, two qualitative research experts on forgiveness and betrayal were invited to independently code two interviews, which were compared to the researcher's coding. In addition, the coding performed by other researchers was evaluated and modified. The last criterion for ending the sampling was data saturation, which was

determined by the absence of additional code extraction in the last three interviews.

The second study evaluated the data acquired from eight convenient interviews with professionals in couple therapy. The thematic analysis method developed by Brown and Clark (2006) was utilized for data analysis in the first and second research. This textual data analysis technique turns dispersed and heterogeneous data into rich, detailed data (Bruan & Clark, 2006).

Results

Six major themes, including the definition of forgiveness, were identified in the first study: "passing on," "letting go," "not seeking revenge," "emotional healing," "personal explanation of forgiveness," and "desire to forgive." This analysis extracts three subthemes from the main theme of passing on: not rubbing it in the wrongdoer's face, not bringing it up, and accepting remorse. Three subthemes were extracted from the main theme of letting go: freedom from reasoning, freedom from doubt, and freedom from rehearsing. For the main theme of not seeking revenge, two subthemes of benevolence and not wishing ill were extracted, and for the main theme of emotional healing, two subthemes of reducing pain and suffering and reducing anger were extracted. Four sub-themes, including relative views on trust, self-awareness, and responsibility, the usefulness of forgiveness, and acceptance of infidelity, were extracted for the main theme of explaining forgiveness, and two sub-themes, cognitive preoccupation and unforgettable, were extracted for the main theme of the desire to forgive. In the second study, the meaning of forgiveness was examined from the perspective of specialists based on their theoretical and clinical expertise, as well as their individual views and attitudes as experts. This study identified three major themes entitled emotional healing, cognitive revision of emotion, and the decision to forgive.

Discussion and Conclusion

In summarizing the two research presented in this article, it should be noted that the themes collected from both investigations can be categorized differently. It is essential to note, however, that the specialists in the field of couple therapy who gave their expert opinion were actually sharing their subjective experience of facilitating forgiveness in the treatment of individuals impacted by infidelity. This was especially influenced by the knowledge and learning of these specialists, and it was very close to understanding the themes extracted from the lived experience of people affected by betrayal, although it was distinct from the lived experience of their clients due to the scientific literature they had access to. Notably, professionals do not generally discuss their experience with forgiving infidelity. For this reason, specialists and victims of infidelity strive for

forgiveness in light of each individual's explanation and understanding of confronting a severe and painful injury.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines: This study was conducted under the ethical standards for human research; In order to comply with the ethical standards for this qualitative research, participants were given an informed consent form at the beginning of the interview process. In addition, they were informed of the full identity of the interviewer, the university where they were placed, the objective of the study, and the persons who have access to the interview transcription (including supervisors and advisors). They were given the opportunity to ask any questions. Participants were also allowed to withdraw from the study at any time. A number was assigned for each individual's anonymity, and different persons were utilized as references so as not to present a specific image. This article is derived from the dissertation "Forgiveness of marital infidelity; presenting a conceptual model. "

Funding: No organization or institution provided financial support for the current research.

Authors' Contributions In the current research, which is part of a doctoral dissertation, Mahmoud Khazaei's was the main author. Contributing to the study process were Dr. Shahriar Shahidi as the first supervisor, Dr. Fershte Mutabi as the second supervisor, Dr. Mohammad Ali Mazaheri as the first consultant, and Mrs. Lili Panaghi as the second consultant. In addition, their guidance was employed while composing the article, which was written under their supervision.

Conflict of Interest: The authors did not receive any financial benefit from its publication or writing, nor did they receive financial assistance from any institution or organization.

Acknowledgments: I am grateful to the research participants, who included persons who had experienced marital infidelity and shared their hardships with the researcher, as well as the specialists who contributed their time and expertise to enhance this research and the science of forgiving infidelity.

References

- Abrahamson, I. , Hussain, R. , Kahn, A. , & Schofield, M. J. (2012). What helps couples rebuild the relationship after infidelity? *Journal of Family Issues*, 33(11),

- 1494-1519. <https://doi.org/10.1177/0192513X11424257>. [link]
- Mapfumo, J. (2016). Unfaithfulness among married couples. *IOSR Journal of Humanities and Social Science (IOSR-JHSS)*, 21(5), 110-122. doi:10.9790/0837-210503110122. [link]
- Morsali Z, Mootabi F, Sadeghi M S. (2018). The experience of forgiveness in betrayed women. *Journal of Psychological Sciences*. 17(70) 683-694. [link]
- Onaylı, S. (2019). Emotional reactions to infidelity: Examining the roles of self-compassion, forgiveness, rumination and cognitive appraisal. [link]
- Rafeie, A. R. , Kalantari, M. , Neshat Doost, H. , Oreyzi, H, R. (2017) Personal Constructs of Betrayed Spouses' Understanding of Forgiveness. *Journal of Family Research*. 13(1): 131-152. (text in persian) [link]
- Snyder, D. K. , Baucom, D. H. , & Gordon, K. C. (2008). An integrative approach to treating infidelity. *The Family Journal*, 16(4), 300-307. <https://doi.org/10.1177/1066480708323200> [link]
- Squires, E. C. (2014). *Moving beyond betrayal: How meaning-making and power promote forgiveness following infidelity* (Doctoral dissertation, Carleton University) [link]
- Wilson, K. , Mattingly, B. A. , Clark, E. M. , Weidler, D. J. , & Bequette, A. W. (2011). The gray area: Exploring attitudes toward infidelity and the development of the Perceptions of Dating Infidelity Scale. *The Journal of social psychology*, 151(1), 63-86. [link]

تعریف بخشودگی خیانت زناشویی: یک بررسی کیفی

محمود خزائی*^۱ ID، شهریار شهیدی^۲ ID، فرشته موتابی^۳ ID

محمدعلی مظاهری^۴ ID، لیلی پناغی^۵ ID

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۱۲

نوع مقاله: پژوهشی اصیل

واژگان کلیدی

بخشودگی، خیانت زناشویی،
 تعریف بخشودگی.

چکیده

کارشناسان بیشتر می‌توانند بگویند بخشودگی چه چیزی نیست. اما در مورد اینکه بخشودن چیست با تنوع بسیاری از تعاریف مواجه هستیم. این پژوهش با هدف تعریف بخشودگی خیانت زناشویی، با روش تحلیل مضمون در قالب دو مطالعه انجام شده است. در مطالعه نخست از تجربه زیسته افراد آسیب‌دیده از خیانت، مضامین مرتبط با این تعریف استخراج شده است. در مطالعه دوم با هدف اعتبار بخشی به مطالعه نخست از کارشناسان حوزه زوج‌درمانی مصاحبه به‌عمل آمد و مضامین مرتبط با تعریف بخشودگی خیانت از منظر نخبگانی استخراج شده است. در مطالعه نخست، شش مضمون اصلی شامل تعریف بخشودگی با عنوان "گذر کردن"، "رهايي"، "انتقام نگرستن"، "التيام هييجاني"، "نسبي نگري" و "اشتياق به فراموشي" به‌دست آمد. همچنین سه مضمون اصلی تحت عنوان التيام هييجاني، بازنگري شناختي هييجان و تصميم گيري در مورد بخشش، از مطالعه دوم استخراج شد. تمامی مضامین استخراج شده در هر دو مطالعه اگر چه ادبیات و برجسب‌های متفاوتی را دارا هستند، اما در واقع به‌شکل طبقه‌بندی‌های متفاوتی از مضامین تقریباً مشابه هستند.

ارجاع به مقاله:

خزائی، محمود، شهیدی، شهریار، موتابی، فرشته، مظاهری، محمدعلی و پناغی، لیلی. (۱۴۰۲). تعریف بخشودگی خیانت زناشویی: یک بررسی کیفی. *مطالعات زن و خانواده*، ۱۱(۳)، ۱۰-۴۲. DOI: 10.22051/jwfs.2023.40879.2881

^۱ دانشجوی دکتری روان‌شناسی بالینی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهیدبهشتی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
 ma_khazaei@sbu.ac.ir

^۲ گروه روان‌شناسی بالینی و سلامت، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

^۳ گروه مطالعات بنیادین، دانشگاه شهید بهشتی، پژوهشکده خانواده، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

^۴ گروه روان‌شناسی بالینی و سلامت، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

^۵ گروه بهداشت خانواده، دانشگاه شهید بهشتی، پژوهشکده خانواده، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

مقدمه

در مطالعات، مضامین و اصطلاحات زیادی برای تعریف خیانت استفاده شده‌اند. بعضی از آن‌ها شامل فریب، روابط نامشروع، بی‌وفایی و بدعهدی است (ویلسون و همکاران^۱، ۲۰۱۱). به علاوه، اصطلاحات تک‌همسری نبودن، درگیری‌های فراخانوادگی، درگیری‌های فراازدواجی، مقاربت‌های جنسی فرا ازدواجی، چند معشوقه بودن، ارتباط جنسی فرا ازدواجی و زنا نیز استفاده می‌شوند (کمپبل^۲، ۲۰۰۹). در گذشته، تنها آمیزش جنسی با فردی به جز همسر خود، خیانت تلقی می‌شد، اما امروزه، ارتباط جنسی، تحریک‌های جنسی توسط اینترنت، تماشای سایت‌های پورن گرافی، بوسیدن، دست در دست گرفتن و یا حس صمیمیت با فردی به جز شریک زندگی به‌عنوان خیانت تعریف می‌شوند (هرتلین، وچلر و پیرسی^۳، ۲۰۰۵). بنا به نظریات (لاسترم^۴، ۲۰۰۰)، خیانت، هر رفتاری است که باعث برهم زدن و تخریب پیمان بین دو فرد شود. براساس گفته‌های بلو وهارنت^۵، تعریف کاربردی از مضمون خیانت در هر مطالعه و بررسی تغییر می‌کند (ملدریم^۶، ۲۰۰۵) و بیشتر به روابط فرا ازدواجی محدود می‌شود، اگرچه خیانت حتی می‌تواند در یک رابطه دوستی نیز اتفاق افتد. در نتیجه بلو وهارنت (۲۰۰۵) خیانت را به‌عنوان اقدام جنسی و یا احساسی که توسط یک فرد متعهد به یک رابطه انجام می‌پذیرد تعریف می‌کنند که این اقدام خارج از چهارچوب رابطه اصلی اتفاق می‌افتد و سبب شکاف در اعتماد و یا نقض هنجارهای پذیرفته‌شده (آشکارا یا پنهانی) می‌شود؛ و توسط یکی از افراد، که در رابطه رومانسیک، احساسی و یا جنسی هستند، یا هر دوی ایشان اتفاق می‌افتد.

خیانت می‌تواند نشان از وجود مشکلاتی در رابطه باشد و زمانی اتفاق افتد که پتانسیل احساسی رابطه کم‌رنگ شده باشد (براون^۷، ۲۰۱۳). اگرچه هانت^۸ (۱۹۶۹) بیان می‌کند که: «من هنوز مدرکی مبنی بر اینکه عشق و رضایت از ازدواج متعهدانه، توسط روابط خارج از ازدواج تهدید نشوند، ندیده‌ام». براساس نظریات براون (۲۰۱۳) خیانت خود به‌تنهایی مسئله حیاتی نیست؛ بلکه نبود صداقت و راستی مشکل اساسی به‌وجودآمده در رابطه است. ادبیات نظری بیان می‌کنند که نوع، طول مدت و انگیزه منجر شده به خیانت نقش بسیار مهمی در بازسازی و التیام پس از آگاهی از خیانت دارد (بارگاروزی^۹، ۲۰۰۸؛ آبراهامسون و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۲). در نتیجه درصد زیادی از زوج‌ها که از خیانت آسیب می‌بینند براساس طبقه‌بندی‌های مختلفی که بیان شد، بسیار متنوع هستند، با در نظر گرفتن انواع خیانت و انگیزه‌های

1. Wilson, K., Mattingly, B. A., Clark, E. M., Weidler, D. J., & Bequette, A. W.

2. Campbell, A. M.

3. Piercy, F. P., Hertlein, K. M., & Wetchler, J. L.

4. Lusterman, D. D.

5. Blow, A. J., & Hartnett, K.

6. Meldrim, H. L.

7. Brown, E. M.

8. Hunt, M.

9. Bagarozzi, D. A., Sr.

10. Abrahamson, I., Hussain, R., Kahn, A., & Schofield, M. J.

مختلف برای ارتکاب آن، اینگونه برمی آید که صرف نظر از نوع و یا انگیزه خیانت، این پدیده م تواند اثرات منفی بسیار قوی روی رابطه بگذارد (اشنایدر و همکاران^۱، ۲۰۰۷). وقتی فرد آسیب دیده از خیانت آگاه می شود، یک رویداد تازه نیست بلکه یک تأییدیه است، زیرا آن فرد می داند که چیزی در رابطه خوب پیش نمی رود اما نمی خواهد که آن را تأیید کند (بروان، ۲۰۰۱). لاسترمن (۱۹۹۸) بیان می کند که وقتی یک فرد از خیانت شریک خود آگاه می شود، احساس ویرانی می کند و سؤالات بسیاری در ذهنش شکل می گیرد. این تفکرات باعث به وجود آمدن حس خشم، شرمندگی، درد، حسادت، بدعهدی، ترس و ناپایداری می شود. به علاوه، بعضی از افراد ممکن است واکنش های شدید فیزیکی مثل حالت تهوع و دل پیچه داشته باشند؛ بعضی از آن ها فریاد می کشند، اشیاء را می شکنند، به شریک خود حمله می کنند، اقدام به خودکشی و یا قتل می کنند.

نیاز برای بخشودن توسط یک آسیب آغاز می شود. این آسیب باعث شکستن مرزهای فیزیکی، اخلاقی و روان شناختی می شود. فرد باید پس از آن، تفکرات و دفاع های روان شناختی خود را مدیریت کند تا بتواند مرزهای از بین رفته را بازسازی کند (مینز و همکاران^۲، ۱۹۹۰). به طور کلی افراد یا با تهاجم و یا با کناره گیری، از خود دفاع می کنند. در روابط زوجین در زندگی مشترک یک مرز دیگر با عنوان درستی و کمال پیوند زناشویی نیز مورد تهاجم قرار می گیرد. هدف از پژوهش حاضر تعریف بخشودگی خیانت است. بخشودگی به صورت کلی در لغت نامه ها به عنوان اقدام یا فرایندی از بخشیدن (نداشتن احساس خشم و یا اشتیاق برای تنبیه یک خطا، آزار و یا کاستی) یا بخشیده شدن تعریف شده است (لغت نامه آکسفورد، ۱۹۸۹). از دید اوکانر^۳ (۲۰۰۱) بخشودگی مفهومی ریشه گرفته از هر دو مضمون مسائل وجودی (مرگ، معنا، رنج و بقا) و عدالت بین فردی (سوء استفاده، روابط فرا ازدواجی، شرم، وفاداری، مصالحه کردن، بی شرمی، درد، آسیب های گذشته، تنبیه و یا خشونت) است. نیاز برای بخشودن توسط یک آسیب شروع می شود. این آسیب باعث شکستن مرزهای فیزیکی، اخلاقی و روان شناختی می شود. فرد باید پس از آن، تفکرات و دفاع های روان شناختی خود را مدیریت کند تا بتواند مرزهای از بین رفته را بازسازی کند (مینز و همکاران، ۱۹۹۰).

مرور مفهومی

چالش اساسی در تعریف بخشودگی این است که این واژه در معانی متفاوتی به کار می رود. واژه بخشودگی هم برای بخشش یک خطا و هم برای بخشش بدهکاری و یا قرض نیز به کار می رود که معانی متفاوتی را در بردارند (گارارد و مک ناتون^۴، ۲۰۱۴). مک کالوگ، هویت و راشل (۲۰۰۱) بیان می کنند که کارشناسان علوم اجتماعی بیشتر می توانند بگویند بخشودگی چه چیزی نیست (ایمونز^۵، ۲۰۰۰)،

¹. Snyder, D. K., Baucom, D. H., & Gordon, K. C.

². Means, J. R., Wilson, G. L., Sturm, C. and Biron J. E.

³. O'Connor, C.

⁴. Garrard, E., & McNaughton, D.

⁵. Emmons, R. A.

اما در مورد اینکه بخشودن چیست با تنوع بسیاری از تعاریف مواجه هستیم. تعاریفی که ابعاد هیجانی، شناختی و رفتاری را در بر دارد. به طور مثال: بخشودگی یک روش با خطای رخ داده مواجهه شده است که نتایج مثبتی در روابط خواهد داشت (برایتویت و سلبی و فیچمن^۱، ۲۰۱۱؛ گوردن و هیز، تامچک، دیکس و لترزینگر^۲، ۲۰۰۹؛ مکنولتی^۳، ۲۰۰۸). بخشش فرآیند آگاهانه گذر از افکار، احساسات و رفتارهای منفی نسبت به فرد متخلف به سوی افکار، احساسات و رفتارهای مثبت است (مایو، توماس، فیچمن و کارنلی^۴، ۲۰۰۸). بخشودگی کاهش افکار و احساسات منفی و برانگیزاننده مربوط به فرد آسیب‌رسان در فرد قربانی و شاید بهبود افکار و هیجانانگیزه‌های مثبت است (ورثینگتون^۵، ۲۰۰۶). بخشودگی تغییر در هیجان و انگیزه‌های تعارض برانگیز در طی زمان به سوی هیجان و انگیزه حمایت‌کننده است (مک کالوگ، فیچمن و تسانگ^۶، ۲۰۰۳). وجه اشتراک بیشتر تعاریف این است که بخشش به‌عنوان یک فرآیند در نظر گرفته می‌شود.

شاید بتوان بخشودگی را جزو مفاهیم فلسفی محسوب کرد. به باور لیپمن^۷ (۱۹۸۲)، سؤالات فلسفی، سؤالاتی هستند که از ابتدای وجود بشری برای وی مورد سؤال بوده است دوم با مراجعه به منابع گوناگون به یک تعریف واحد از آن نمی‌رسیم و سوم اینکه هر یک از افراد بشری می‌توانند تعریف خاص خود را نسبت به این مفهوم داشته باشند. از این رو عدم وجود تعریف واحد برای بخشودگی قابل درک است.

از سوی دیگر گادامر، فهم را، عمل ذهنی انسان در برابر عینیت تصور نمی‌کند، بلکه نحوه هستی‌شناسی خود انسان در نظر می‌گیرد. از نظر وی، علم هر منوتیک کوششی فلسفی برای توصیف فهم به‌عنوان عملی هستی‌شناختی در انسان است. وی، در این باره از هایدگر پیروی می‌کند. هر منوتیک هستی‌شناختی هایدگر و گادامر پدیده شناخت و معرفت را با پدیده فهم یکسان در نظر نمی‌گیرند. فهم یک پدیده متضمن چیزی فراتر از شناخت اجزای تشکیل‌دهنده آن است. فهم در حقیقت همان تفسیری است که برای هر انسان، درباره یک پدیده به دست می‌آید. فهم در فرآیند ساده و روشن مواجهه با موضوعی معین و جمع‌آوری اطلاعات لازم خلاصه نمی‌شود (ربانی، گلپایگانی، ۱۳۸۱). از این رو، با تکیه بر هر منوتیک فلسفی در این پژوهش به دنبال تعریف بخشودگی خیانت‌زناشویی بر مبنای فهم معتبر پژوهشگران از تجربه زیسته افراد خیانت‌دیده و کارشناسان زوج درمانگر هستیم.

1. Braithwaite, S. R. , Selby, E. A. , & Fincham, F. D.

2. Gordon, K. C. , Hughes, F. M. , Tomcik, N. D. , Dixon, L. J. , & Litzinger, S. C.

3. McNulty, J. K.

4. Maio, G. R. , Thomas, G. , Fincham, F. D. , & Carnelley, K. B.

5. Worthington Jr, E. L.

6. McCullough, M. E. , Fincham, F. D. , & Tsang, J. A.

7. Lipman, M.

پیشینه پژوهش

در فرآیند درمان خیانت، درمانگر بایستی در زمان مناسب موضوع بخشودگی خیانت را مطرح کند (اشنایدر، گوردون و باگوم، ۲۰۰۴). همچنین در زمان مطرح شدن بخشودگی باید به تعریف دقیقی از آن پرداخته شود. افتراق بین آشتی و بخشودگی شفاف شود و مواردی که مشمول بخشودگی نمی‌شود برای مراجعه کنندگان مشخص شود. در نتیجه تعریف بخشودگی از آن روی اهمیت می‌یابد که این مفهوم فلسفی در ذهن درمانگر و فرد آسیب‌دیده و آسیب‌رسان بایستی ابتدا یک تعریف مشخصی پیدا کنند و سپس برای نیل به آن تلاش شود. در تعریف بخشودگی کارشناسان حوزه درمان خیانت تعاریف فلسفی خود را ارائه کردند که پیش‌تر به آن‌ها پرداخته شد، اما در پژوهش‌های بررسی‌شده توسط پژوهشگرین به نظر می‌رسد تعریف بخشودگی در قالب پژوهشی مورد بررسی قرار نگرفته است.

در پژوهش رفعی و همکاران (۱۳۹۶) با موضوع «برساخت‌های شخصی فهم همسران خیانت دیده از بخشایش همسر» بخشودگی به عنوان هسته مرکزی نظریه استخراج شده را، «مقوله هسته: بخشایش به مثابه بازنمایی انسانی، معنوی و اجتماعی هدفمند و عقلانی برای بقای زندگی مشترک در قالبی فایده انگارانه» تعریف می‌کند. همچنین مرسلی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «تجربه بخشودگی در افراد دچار خیانت زناشویی» بخشودگی را کسب نمره در آزمون بخشودگی اینریت در نظر می‌گیرند و در یافته‌های پژوهش نیز تعریفی از مفهوم بخشودگی ارائه نمی‌کنند. این در حالی است که بخشودگی به عنوان یک مفهوم فلسفی برای کاربرد در موضوع خیانت نیازمند تعریف و درک عمیق برای افراد آسیب‌دیده و حتی کارشناسان مداخله کننده در فرآیند تسهیل آن هستند.

اولمستد و بلیک و میلز^۲ (۲۰۰۹) نیز در یک پژوهش کیفی با هدف درک این مطلب که درمانگران چگونه خیانت را درمان می‌کنند و چگونه بخشودگی برای زوجینی که درگیر روابط خارج از زناشویی هستند اتفاق می‌افتد، انجام دادند. نمونه مورد مصاحبه، ۱۰ درمانگر دارای گواهی زوج و خانواده‌درمانی بودند. یافته‌های حاصل از تجربه زیسته درمانگران توصیف می‌کند که مؤلفه‌های حرکت به سوی بخشش شامل ۱. ارزیابی درک مراجع، ۲. آموزش روان‌شناختی، ۳. شفاف‌سازی، ۴. زبان مراجع و ۵. زمان است. علاوه بر مقالات مذکور، آپاستولو و همکاران^۳ (۲۰۱۹)، در مقاله‌ای تحت عنوان «واکنش و بخشودگی خیانت» تأثیر کیفیت خیانت، مدت رابطه، جنسیت و تجارب قبلی به بررسی بخشودگی خیانت زناشویی پرداختند، اما همانگونه که در تمامی این مقالات مرتبط با موضوع بخشودگی خیانت دیده می‌شود، هیچ یک از آن تعریف دقیق و مشخصی از بخشودگی ارائه نکرده است و بیشتر به فرآیندی که به بخشش خیانت منجر می‌شود، پدیده‌هایی که در بخشش تأثیر دارند و پیامدهایی که بخشش خیانت می‌تواند داشته باشد، پرداخته‌اند. به همین سبب پژوهشگران مقاله حاضر، به دنبال پاسخ به این

¹. Gordon, K. C., Baucom, D. H., & Snyder, D. K.

². Olmstead, S. B., Blick, R. W., & Mills, L. I.

³. Apostolou, M., Aristidou, A., & Eraclide, C.

سؤال بودند که معنای بخشودگی خیانت چیست؟ تعریف بخشودگی خیانت شامل چه ابعادی می‌شود؟ در این بررسی به دنبال ارائه تعرف پژوهش شده از تلاش تفسیرگرایانه پژوهشگران، از طریق بررسی تجربه زیسته کارشناسان و افراد باتجربه خیانت برای نیل به این هدف هستند.

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر در هر دو مطالعه تحلیل مضمون از دسته روش‌های پژوهش کیفی است. در روش پژوهش کیفی به دنبال درک جنبه‌های نهفته پدیده مورد مطالعه هستیم در حالی که در روش پژوهش کمی جنبه‌های مشاهده‌پذیر پدیده مورد مطالعه را که قابل اندازه‌گیری باشد مورد بررسی قرار می‌دهیم (برایمن^۱، ۲۰۰۷). تحلیل مضمون شامل جستجو در جهت یافتن مضمونی است که در سراسر داده‌های ما تکرار شده است (پونام و داورا، ۲۰۱۳). این پژوهش شامل دو مطالعه، ۱. بررسی کیفی پدیده بخشودگی خیانت زناشویی از منظر تجربه زیسته افراد خیانت‌دیده، ۲. بررسی کیفی پدیده بخشودگی خیانت زناشویی از منظر تجربه خبرگانی کارشناسان حوزه زوج درمانگری است. لازم به توضیح است که دلیل انجام مطالعات موازی، اولاً اعتباربخشی از روش چندجانبه‌نگری به هر کدام از مطالعات است و دوماً در پژوهش کیفی حاضر به دنبال درک تجربه زیسته افراد خیانت‌دیده از پدیده بخشودگی خیانت هستیم. از این جهت افراد آسیب‌دیده از خیانت به بیان تجربه زیسته خودشان می‌پردازند و کارشناسان به بیان تجربه زیسته، از منظر خبرگانی خود در مورد بخشودگی افراد آسیب‌دیده می‌پردازند. در این زمینه می‌توان از تجربه همسر آسیب‌رسان نیز بهره جست، اما به دلیل تمرکز فرد آسیب‌رسان بر تجربه بخشودگی خودش این مسئله که پدیدار بخشودگی فرد آسیب‌دیده شامل چه مضامینی خواهد بود. به دلایل مذکور دو گروه افراد آسیب‌دیده و کارشناسان دقیق‌ترین اطلاعات را در این زمینه می‌توانستند فراهم آورند.

مشارکت‌کنندگان

در مطالعه نخست ۱۶ نفر شامل ۱۱ زن و ۵ مرد که تجربه خیانت آشکار شده همسرشان را در یک رابطه متأهلانه (عقد دائمی قانونی) داشتند، از روش نمونه‌گیری هدفمند در این پژوهش مشارکت کردند اطلاعات جمعیت شناختی این افراد در جدول شماره ۱ ارائه شده است. در ابتدای انتخاب مشارکت‌کنندگان به دنبال تجربه زیسته افراد با تجربه بخشودگی خیانت بودیم. ملاک ابتدایی ورود مشارکت‌کنندگان نمره بالای ۴۰ در آزمون ری و همکاران بود. همچنین بخشش خیانت در طی مصاحبه توسط مصاحبه شونده مورد ارزیابی قرار می‌گرفت. اما در ادامه نمونه‌گیری هدفمند برای ایجاد تنوع در نمونه‌ها به هدف بررسی دقیق‌تر مضامین، افرادی که هم براساس نقطه معیار آزمون بخشودگی ری و همکاران و هم براساس مصاحبه پژوهش در دسته افراد نبخشیده و یا در حال بخشش قرار می‌گرفتند

^۱. Bryman, A.

به مشارکت در پژوهش دعوت شدند. برای دستیابی به افراد نمونه با استفاده از ظرفیت فضای مجازی، با ارائه اطلاعیه در مورد طرح پژوهش حاضر و امکان برقراری ارتباط از سوی مشارکت‌کنندگان اقدام شد. همچنین از طریق معرفی پژوهش توسط دوستان، آشنایان و همکاران به افرادی که از پدیده خیانت در زندگی‌شان مواجهه بودند، جهت مشارکت در پژوهش دعوت به عمل آمد.

جدول ۱. اطلاعات جمعیت شناختی مشارکت‌کنندگان مطالعه اول

ردیف	جنسیت	سن	وضعیت تاهل	وضعیت تاهل	وضعیت تاهل	وضعیت تاهل	وضعیت تاهل	وضعیت تاهل	وضعیت تاهل	وضعیت تاهل	وضعیت تاهل
۱	مؤنث	۳۳	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل
۲	مؤنث	۳۱	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل
۳	مؤنث	۵۵	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل
۴	مؤنث	۲۹	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل
۵	مؤنث	۳۳	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل
۶	مؤنث	۴۱	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل
۷	مؤنث	۲۲	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل
۸	مؤنث	۳۸	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل
۹	مؤنث	۳۷	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل
۱۰	مؤنث	۳۷	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل
۱۱	مؤنث	۴۶	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل
۱۲	مؤنث	۵۱	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل
۱۳	مؤنث	۳۴	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل
۱۴	مؤنث	۴۹	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل
۱۵	مؤنث	۴۲	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل
۱۶	مؤنث	۳۶	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل
۱۷	مؤنث	۳۶	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل	متاهل

نمونه‌گیری پژوهش حاضر، نمونه‌گیری دردسترس بود و هر فردی که تجربه خیانت زناشویی آشکار شده را داشت و مایل به همکاری در پژوهش بود پس از تکمیل پرسشنامه ری^۱ و همکاران (۲۰۰۱) معیار ابتدایی بخشودگی وی سنجیده می‌شد و ورود به مطالعه می‌کرد. معیارهایی همچون آسیب‌های روانی

^۱. Rye, M. S.

مانند اضطراب و افسردگی به‌عنوان ملاک خروج در نظر گرفته نشد، زیرا افرادی که فاصله زمانی طولانی از بخشش خیانت دارند، اطلاعات ایشان دست‌خوش تحریف‌های حین مرور زمان است و افرادی که فاصله کمی از بخشودگی خیانت دارند، براساس پژوهش‌های پیشین انواع گوناگونی از اختلالات مانند اضطراب، افسردگی، اختلال اضطراب پس از سانحه و واکنش‌های عاطفی منفی را تا مدت‌ها تجربه می‌کنند (گوردون، باکوم و اشنايدر، ۲۰۰۴؛ مپفومو^۱، ۲۰۱۶). به‌همین سبب آسیب‌های روانی به‌عنوان متغیرهای مزاحم، در این مطالعه از پژوهش پذیرفته شدند و مطالعه دوم از منظر خبرگانی می‌توانست کمبودهای حاصل از این ملاک تأثیرگذار بر نتایج پژوهش را تعدیل کند. معیارهایی مانند سن افراد، مدت زمان ازدواج و مانند این متغیرها براساس پیشینه پژوهش ملاک انتخاب مشارکت‌کنندگان نبودند که در این پژوهش نیز لحاظ نشد. به‌طورمثال مشارکت‌کننده شماره ۴ تجربه خیانت را در دوران عقد دائمی پیش از شروع زندگی مشترک تجربه کرده بود. که یافته‌های حاصل از این مصاحبه نیز کدهای متفاوتی از سایر مصاحبه‌ها ایجاد نمی‌کرد.

در مطالعه دوم ۸ کارشناس زوج درمانگر که با موضوع درمان خیانت زناشویی تجربه داشتند نیز با روش در دسترس در این پژوهش مشارکت کردند. اطلاعات جمعیت‌شناسی کارشناسان نیز در جدول شماره ۲ ارائه شده است. میانگین و انحراف استاندارد سن کارشناسان به ترتیب، ۵۰ و ۳۹/۹ و میانگین و انحراف استاندارد سال‌های تجارب بالینی آن‌ها به ترتیب ۶۲/۲۰ و ۱۴/۱۱ و میانگین و انحراف استاندارد سال‌های تجارب زوج‌درمانی آن‌ها به ترتیب ۸۷/۱۵ و ۲۵/۸ است. ملاک ورود این افراد فعالیت تخصصی به‌عنوان زوج درمانگر، آموزش دیدن در زمینه درمان خیانت و دست کم ۵ سال تجربه تخصصی مستمر در زمینه درمان خیانت زناشویی به اذعان خودشان بود.

جدول ۲. اطلاعات جمعیت‌شناسی کارشناسان مشارکت‌کننده در مطالعه دوم پژوهش

متخصص	سن	سطح تحصیلات	مجوز سازمانی	میانگین سال‌های تجارب بالینی	میانگین سال‌های تجارب زوج‌درمانی
کارشناس شماره ۱	۴۶ سال	کاندیدای دکتری تخصصی	سازمان نظام روان‌شناسی	۱۶ سال	۱۳ سال
کارشناس شماره ۲	۶۳ سال	کارشناسی ارشد	سازمان نظام روان‌شناسی	۴۱ سال	۳۰ سال
کارشناس شماره ۳	۳۴ سال	کاندیدای دکتری تخصصی	فاقد مجوز رسمی	۸ سال	۸ سال
کارشناس شماره ۴	۵۴ سال	دکتری تخصصی	سازمان نظام روان‌شناسی	۲۵ سال	۱۵ سال

^۱. Mapfumo, J.

کارشناس شماره ۵	۵۳	دکتری تخصصی	سازمان بهزیستی	۱۰ سال	۱۰ سال
کارشناس شماره ۶	۵۴	دکتری تخصصی	سازمان نظام روان‌شناسی	۱۹ سال	۱۹ سال
کارشناس شماره ۷	۴۰	دکتری تخصصی	سازمان نظام روان‌شناسی	۷ سال	۱۵ سال
کارشناس شماره ۸	۵۶	دکتری تخصصی	سازمان نظام روان‌شناسی	۲۵ سال	۳۱ سال

روش اجرا

در مطالعه نخست ابتدا به روش تحلیل مضمون ۱۶ نفر از افراد دارای تجربه زیسته خیانت مورد مصاحبه واقع شدند. پیش از اجرای هر مصاحبه فرم رضایت آگاهانه و پرسشنامه بخشودگی ری و همکاران (۲۰۰۱) به مشارکت‌کنندگان ارائه شد. هدف از استفاده از پرسشنامه کمی ری و همکاران (۲۰۰۱) بهره‌مندی از یک روش عینی در ارزیابی میزان بخشودگی خیانت بود. البته صرفاً به این ارزیابی نیز اکتفا نشد و در طی مصاحبه میزان بخشودگی در سه دسته کیفی نیک‌شیده، در حال بخشش و بخشیده ارزیابی شد.

پس از سه مصاحبه نخست مشارکت‌کنندگان براساس نمونه‌گیری هدفمند همچنین براساس یادداشت‌های حین مصاحبه و کدگذاری‌ها پس از مصاحبه انتخاب می‌شدند. متغیرهایی مانند فاصله زمانی از وقوع خیانت، وجود و عدم وجود فرزند، اقدام به طلاق و ادامه‌دادن زندگی از مواردی بود که براساس نمونه‌گیری هدفمند، انتخاب مشارکت‌کنندگان را جهت‌دهی می‌کرد. جهت اعتبار بخشی به یافته‌های کیفی از دو فرد با تجربه در موضوع پژوهش کیفی با موضوع بخشودگی و خیانت درخواست شد که هر کدام دو مصاحبه را کدگذاری کنند که با کدگذاری پژوهشگر مورد تقابل قرار گرفت. همچنین کدگذاری‌های انجام‌شده توسط سایر پژوهشگران مورد بازبینی و اصلاح قرار گرفت. در نهایت اشباع داده‌ها معیار خاتمه دادن به نمونه‌گیری بود که براساس عدم استخراج کدهای جدید در سه مصاحبه آخر در نظر گرفته شد.

در مطالعه دوم داده‌های حاصل از مصاحبه ۸ نفر از کارشناسان حوزه زوج‌درمانی که به روش در دسترس مورد مصاحبه قرار گرفتند. در هر دو مطالعه نخست و دوم برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مضمون براون و کلارک^۱ (۲۰۰۶)، استفاده شد. این روش فرآیند تحلیل داده‌های متنی است که داده‌های پراکنده و گوناگون را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (براون و کلارک، ۲۰۰۶). پژوهشگر در تحلیل مضمون با دستکاری چندباره داده‌ها، باید به‌حسی در مورد آن‌ها دست پیدا کند (الهوگیلان،

^۱. Braun, V. , & Clarke, V.

۲۰۱۲) مضامین استخراج شده هر یک از مطالعه‌ها به تفکیک گزارش شدند. در بحث و بررسی ارتباط بین یافته‌های هر دو مطالعه مورد بحث و نتیجه‌گیری قرار گرفته است.

ابزارهای پژوهش

پرسشنامه مقیاس بخشودگی: مقیاس بخشودگی (ری و همکاران، ۲۰۰۱) یک پرسشنامه ۱۵ گویه‌ای برای سنجش بخشودگی خطای مشخص فرد آسیب‌رسان است. این پرسشنامه در نمونه ۳۲۸ نفری در دانشگاه میدوسترن کاتولیک اعتبارسنجی شد. از تحلیل عاملی این پرسشنامه دو زیر عامل مقیاس فقدان احساس منفی (۱۰ سؤال) و وجود احساس مثبت (۵ سؤال) به دست آمده است. نمره‌گذاری پرسشنامه به صورت طیف لیکرت ۵ نقطه‌ای که برای گزینه‌های «کاملاً مخالفم»، «مخالفم»، «نظری ندارم»، «موافقم» و «کاملاً موافقم» به ترتیب امتیازات ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ در نظر گرفته می‌شود. گویه‌های شماره ۱، ۳، ۴، ۵، ۷، ۹ و ۱۰، معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. آلفای کرونباخ برای فقدان احساس منفی و وجود احساس مثبت به ترتیب ۰/۸۶ و ۰/۸۵ محاسبه شد و پایایی آزمون و بازآزمون در نمونه ۲۸۷ نفری با میانگین ۱۵/۲ روز فاصله دو ارزیابی (بازه ۹ الی ۳۰ روز و انحراف استاندارد ۴/۲۸) ۰/۷۶ برای هر دو زیر عامل این مقیاس بود (ری و همکاران، ۲۰۰۱). در رساله دکتری خزائی و همکاران، آلفای کرونباخ برای این پرسشنامه به ترتیب برای فقدان ویژگی‌های منفی، وجود ویژگی‌های مثبت و نمره کلی آزمون؛ ۰/۷۵، ۰/۷۴ و ۰/۷۴ محاسبه شد. همان‌گونه که در جدول شماره ۱ مشخص شده است، نمره این آزمون جهت بررسی کمی میزان بخشودگی افراد مصاحبه‌شونده در نظر گرفته شده است.

مصاحبه عمیق غیر ساختارمند: ماهیت پژوهش‌های کیفی مصاحبه ساختار نایافته طلب می‌کنند (کوربین و مورس^۱، ۲۰۰۳). مصاحبه ساختار نایافته از پیش تعیین نشده و انعطاف‌پذیر است. برتری این نوع مصاحبه آن است که پژوهشگر در حین مصاحبه براساس خلاقیت نکات مهم به دست آمده را مورد توجه قرار می‌دهد (کاجوربن^۲، ۲۰۰۵). اگرچه این روش چالش‌های بسیاری در بر دارد اما با توجه به روش پژوهش حاضر کارآمدترین روش جمع‌آوری اطلاعات است. در پژوهش حاضر مصاحبه‌ها بین حدود ۴۵ دقیقه تا ۹۰ دقیقه به طول انجامیده. در مطالعه نخست مصاحبه‌ها پس از معرفی پژوهش توسط پژوهشگر و معرفی مشارکت‌کننده توسط خودش با پرسش از تجربه زیسته افراد در مورد تجربه خیانت همسر آغاز شد. ادامه مصاحبه براساس گفتگوی بین پژوهشگر و مشارکت‌کننده ادامه می‌یافت. از سؤالات اساسی مد نظر پژوهشگر تعریف مشارکت‌کننده و تجربه وی در مورد بخشش خیانت همسرش بود. در مطالعه دوم نیز که به دنبال تجربه نخبگانی کارشناسان بودیم به طور مستقیم، سؤال در مورد تعریف بخشودگی خیانت زناشویی از آن‌ها پرسیده شد.

^۱. Corbin, J. , & Morse, J. M.

^۲. Kajomboon, A. B.

یافته‌ها

مطالعه اول

در مطالعه نخست ۶ مضمون اصلی شامل تعریف بخشودگی باعنوان «گذرکردن»، «رهايي»، «انتقام نگرفتن»، «التيام هيچاني»، «نسبي نگري» و «اشتياق به فراموشي» به دست آمد. در اين تحليل براي مضمون اصلي گذرکردن ۳ مضمون فرعي شامل بهرو نياوردن، بازگو نکردن و پذيرش پشيماني استخراج شده است. براي مضمون اصلي رهاکردن ۳ مضمون فرعي شامل رهايي از چرایی‌ها، رهايي از شک و تردید و رهايي از مرورکردن استخراج شد. براي مضمون اصلي انتقام نگرفتن دو مضمون خيرخواهي و بد نخواستن و براي مضمون اصلي التيام هيچاني دو مضمون فرعي کاهش درد و رنج و کاهش خشم استخراج شد. براي مضمون اصلي نسبي نگري ۴ مضمون فرعي شامل دیدگاه نسبي در مورد اعتماد، خودآگاهی و مسئولیت پذیری، سودمند بودن بخشش و پذيرش خیانت استخراج شد و در نهايت براي مضمون اصلي اشتياق به فراموشي، ۲ مضمون فرعي مشغوليت شناختي و فراموش نشدني، استخراج شد. جدول شماره ۳ خلاصه مضامين اصلي و فرعي را نمايش داده است. جدول ۳ مضامين مرتبط با معنای بخشش را در مطالعه نخست توضیح می‌دهد.

جدول ۳. مضامين مرتبط با بخشش در مطالعه نخست

ردیف	شماره مضمون اصلي	مضامين اصلي	مضامين فرعي
۱			بهرو نياوردن
۲	۱	گذرکردن	بازگو نکردن
۳			پذيرش پشيماني
۴			رهايي از چرایی‌ها
۵	۲	رهايي	رهايي از شک و تردید
۶			رهايي از مرورکردن
۷			خيرخواهي
۸	۳	انتقام نگرفتن	بد نخواستن
۹			کاهش درد و رنج
۱۰	۴	التيام رنج	کاهش خشم
۱۱			دیدگاه نسبي به اعتماد
۱۲			خودآگاهی و
۱۳	۵	نسبي نگري	مسئوليت پذيري
۱۴			سودمند بودن بخشش
۱۵			پذيرش خیانت
۱۶	۶	اشتياق به فراموشي	مشغوليت شناختي فراموش نشدني

گذرکردن

نخستین مضمون یعنی گذرکردن، هم به جنبه درون فردی بخشش و هم به جنبه بین فردی بخشش می‌پردازد. مضامین استخراج شده شامل به‌رونی‌آوردن، بازگو نکردن و پذیرش پشیمانی، در یک لایه الگوهایی است که فرد آسیب‌رسان را از رنج و عذاب پیامدهای خیانت اتفاق افتاده رهایی می‌بخشد، اما در لایه عمیق‌تر؛ به‌رو نی‌آوردن و بازگو نکردن و حتی پذیرش پشیمانی فرد خاطی توسط فرد آسیب‌دیده، می‌تواند امکان التیام درد خود فرد آسیب‌دیده را فراهم کند.

در مورد مضمون به‌رونی‌آوردن، مشارکت‌کننده شماره ۴ بیان کرده بود: « شاید به وقت‌هایی هم این طوری پیش بیاد که من برنگردم به گذشته، هی گذشته را مرور نکنم. تو سرش نرم و تموم شده بدونم همه این گذشته را. من اینجوری فکر می‌کنم. یعنی اینکه اگر قرار باشه شروع کنم از الان باید شروع کنم. گذشته هر چی بوده تموم شده رفته و دیگه اصلاً مرورش نکنم.» و یا همچنین مشارکت‌کننده شماره ۳ اشاره کرده بود: «من می‌گم بنا بر مصالح زندگی‌م من ادامه دادم. ولی سعی کردم به‌روم نیارم. ما الان ۱۵ ساله در مورد این مسئله، فقط یک‌بار صحبت کردیم.» که در این مثال این نکته قابل توجه است که به‌نظر می‌رسد که تمامی مضامین فرعی در مضمون اصلی گذرکردن ماهیتی آگاهانه دارند که توسط فرد آسیب‌دیده، انتخاب می‌شوند. در مورد مضمون بازگو نکردن مشارکت‌کننده شماره ۴ بیان کرده بود: «پذیری، قبول کنی که این اتفاق افتاده و دیگه تموم شده. یعنی دیگه بازگوش نکنی، دیگه برنگردی. من اینجوری فکر می‌کنم.» تأکید بر این موضوع لازم است که بازگو نکردن، لزوماً به‌رو نی‌آوردن نیست و این دو مضمون علی‌رغم نزدیکی معنایی تفاوت مشخصی دارند. در مورد مضمون پذیرش پشیمانی مشارکت‌کننده شماره ۱۰ بیان کرده بود: «آهان. بخشیدن خیانت اینه که اون آدم ... چون یه بار این کارو کردم آخه. یه آدم خب وقتی میاد و تو مطمئن میشی که عذاب وجدان داره از کارش و ناراحت و نادمه و می‌فهمی که ... به‌رحال تو هم یه درکی داری دیگه ... می‌فهمی که اون، پشیمونه از این کارش، و یه اشتباهی کرده و از تمام اعماق وجودش، داره ابراز پشیمانی می‌کنه و عذرخواهی می‌کنه. چرا نبخشی؟» به‌ویژه در این مضمون، پذیرش پشیمانی اولاً برای فرد آسیب‌دیده التیام ایجاد می‌کند و پس از این التیام است که آثار آن را در رابطه بین فردی زوج آسیب‌دیده و آسیب‌رسان مشاهده خواهیم کرد.

رهایی

دومین مضمون اصلی استخراج شده تحت عنوان رهایی نام‌گذاری شده است. دلیل این نام‌گذاری به پیامدهای خیانت که درگیری‌های ذهنی بسیاری را برای فرد آسیب‌دیده ایجاد می‌کند، برمی‌گردد که به لحاظ منطقی رهاشدن از چرایی‌ها، از شک و تردیدها و از مرورکردن بارها و بارهای خیانت و حواشی آن که پیامد خیانت به وجود می‌آید، مفهومی اساسی در تعریف بخشش خیانت است. در مورد مضمون رهایی از چرایی‌ها، مشارکت‌کننده شماره ۱۳ بیان کرده بود: «اگه ببخشم من فکر می‌کنم خودم راحت ترم. یعنی از ... درون خودم راحت می‌شم، این افکاری که اذیتم می‌کنه. این ... چرا چرایی که گذشته رو،

انقدر برای خودم زنده نمی‌کنم.» در مورد این مضمون توجه به پیامد درگیری فرد آسیب‌دیده از چرایی‌های فراوانی که پس از مواجهه با خیانت ذهنش را درگیر می‌کند اهمیت دارد. رهایی از این چرایی‌ها می‌تواند رنج حاصل از این اتفاق را کاهش دهد. در مورد مضمون رهایی از شک و تردیدها نیز به همین شکل است. مشارکت‌کننده شماره ۱۷ در این زمینه بیان می‌کند: «ذهنیتم خیلی بهم ریخته‌س. فکر خیلی درگیره. ذهنم خیلی، بعضی وقتا درگیر می‌شه. یه چیزای ساده هم برام... شک می‌شه، نکنه اون اونجوریه، این اونجوریه که خب این خیلی عذاب‌دهنده‌س و خیلی مشکله. به‌خصوص بین زن و شوهر می‌گم، اگر قرار باشه شک و تردید باشه و با شک پیش برن، خب خیلی سخت و بده». رهایی از شک و تردید به‌ذات خود می‌تواند بخش قابل توجهی از معنای بخشش را برای فرد آسیب‌دیده پوشش دهد.

در مورد مضمون رهایی از مرورکردن خیانت، انتخاب آگاهانه فرد آسیب‌دیده برای رهایی از رنج‌های خیانت است. در این زمینه مشارکت‌کننده شماره ۴ بیان کرده‌بود: «اینکه هیچ‌وقت دیگه مرورش نکنم. هیچ‌وقت دیگه نگم وای حمید با من چی کار کرد و به‌نظرم بخشش اینه» و مشارکت‌کننده شماره ۲ بیان کرده‌بود: «فکر می‌کنم این باید تمام بشه دیگه. دیگه بره تو یه قسمتی از ذهنم که همونجا بمونه و دیگه برگشت نکنه روزانه به این فکر روزانه‌ام یا حافظه‌ای که الان دارم. یعنی در اون پستوی ذهنم باید بمونه. من اینجوری به‌بخشیدن فکر می‌کنم».

انتقام‌نگرفتن

انتقام‌گرفتن با تعبیری همچون برقراری عدالت، درک فرد آسیب‌رسان از رنجی که ایجاد کرده است و انتقام‌گرفتن به‌هدف کاهش رنج فرد آسیب‌دیده از ابتدایی‌ترین تصمیماتی است که فرد آسیب‌دیده در مواجهه با خیانت به‌آن اشتیاق پیدا می‌کند. عبور از تصمیم به‌انتقام‌گرفتن مضمونی از بخشش است که در این پژوهش استخراج شده‌است. در ذیل این مضمون اصلی دو مضمون فرعی خیرخواهی و بدنخواستن است.

مشارکت‌کننده شماره ۶ بیان کرده‌بود: «بخشش، به‌نظرم بخشش یعنی این دیگه، یعنی تو برای طرفت خیلی بد نخواستی. هیجان منفی برات اتفاق نیافته، وقتی که اسمی ازش میاد و می‌شنوی و اینکه مثل بقیه آدم‌ها بتونی باهاش تا کنی. بتونی براش خوشحال بشی، از غمش ناراحت بشی». به‌نظرمی‌رسد بدنخواستن نخستین مرتبه از انتقام‌نگرفتن است. منظور از انتقام این است که در برابر جفایی که در حق فرد آسیب‌دیده وارد می‌شود، وی نیز رفتار مشابه و یا رفتاری دیگری داشته‌باشد که به‌فرد آسیب‌رسان صدمه‌ای وارد کند. در این مثال‌ها فرد آسیب‌دیده در اقدام به‌انتقام فعال است. این‌درحالی‌است که انتقام می‌تواند منفعلانه نیز اتفاق بیفتد.

منظور از انتقام منفعلانه آن است که فرد از آسیب‌دیدن فرد آسیب‌رسان احساس رضایت کند. در نتیجه یکی از آثار شناختی تعریف بخشودگی بدنخواستن برای فرد آسیب‌رسان و در سطح متعالی‌تر

خیرخواهی برای وی است. در این زمینه به‌عنوان نمونه مشارکت‌کننده شماره ۴ بیان کرده بود که: «بینید، بخشش یعنی اینکه من برای اون همیشه در تمام مراحل زندگی اش، حتی تو ازدواجش خیر بخوام».

التیام رنج

مضمون بعدی التیام رنج است. آنچه که در ادبیات بیانی افراد دارای چنین تجربه ای غالب بود به‌دو مفهوم اشاره داشت. کاهش خشم و کاهش درد و رنج. در مورد کاهش خشم مشارکت‌کننده شماره ۴ بیان کرده بود که: «من تا الانش هم خیلی سعی کردم که اون خشم را نسبت به حمید نداشته باشم که تا الان که حمید به من پیام می‌ده، کاری داره، مشکلی داره، خیلی آروم با خونسردی کمکش می‌کنم، حتی راهنمایی می‌کنم. اگه وارد به رابطه عاطفی یا چیزی بشه واقعاً خوشحال می‌شم بهش کمک کنم توی این قضیه. اینها همه نشون میده من تونستم تا حدود زیادی اون عصبانیت یا خشمی که داشتم نسبت به حمید از بین ببرم». در همین زمینه مشارکت‌کننده شماره ۶ بیان کرده بود که: «چه اتفاقی برای من می‌افتاد، خوب همش تو خشم بودم. به هیجان خشمی که همیشه آویزونم. به هیجان غمی که همیشه آویزونم. آدم دیگه خوشحال نیست. رومینیشن داره». در مورد کاهش درد و رنج مشارکت‌کننده شماره ۳ بیان کرده بود: «زمانی من کلاس می‌رفتم، کلاس‌های عرفان می‌رفتم. وقتی صحبت شد سر بخشیدن، استاد ما می‌گفتن بخشیدن یعنی وقتی که ذهنت اون خاطره را به یاد میاره، احساس گزش و سوزش نکنی، یعنی مثل یه فیلم از جلوی چشمت رد بشه. من هرگز این احساس را نداشتم. من هنوز به یادش می‌افتم اون احساس سوزش و ناراحتی دارم» و مشارکت‌کننده شماره ۲ بیان کرده بود که: «تو کارم هم محیط کارم؛ چون خیلی درگیرم، کارم هم بهم کمک می‌کرد تا فراموش کنم. ولی نمی‌دونم، فکر نمی‌کنم که بخشیدم، فقط دارم، الان دارم تلاش می‌کنم که فراموش کنم تا ببینم دردش کم می‌شه یا نه»

نسبی‌نگری

مضمون بعدی در ارتباط با معنای بخشودن تحت‌عنوان نسبی‌نگری نام‌گذاری شده است. نسبی‌نگری شامل ۴ مضمون فرعی به‌نام‌های: دیدگاه نسبی به‌اعتماد، خودآگاهی و مسئولیت‌پذیری، سودمند بودن بخشش و در نهایت پذیرش خیانت است.

دیدگاه نسبی به‌اعتماد این گونه مفهوم‌پردازی می‌شود که فرد آسیب‌دیده در تعامل با پدیده اتفاق افتاده و همچنین فرد خطاکار قضاوت اخلاقی به‌شکل خوب یا بد، قابل بخشش یا غیرقابل بخشش نداشته‌باشد. این گونه تعلیق قضاوت می‌تواند روان فرد را از آسیب‌پذیری دوباره مصون دارد. به‌همین سبب فرد از اتفاق گذشته نگرانی‌های کمتری را برای حال حاضر نگاه می‌دارد. به‌عنوان مثال مشارکت‌کننده شماره ۹ بیان کرده بود که: «می‌دونین ... بخشیدن ... من بذارین یه چیزی به شما بگم. بعضی موقع‌ها، حالا افراد دنبال چیزای مطلقن. خیلی من با چیزای مطلق سروکار ندارم. ما می‌تونیم بگیم که این آدم خوبه یا بده ... واقعاً بی‌انصافی بگیم این آدم خوبه این آدم بده. به‌جز بچه‌ها مثلاً همچین چیزی. ولی

این که مثلاً بگین این آدم خیلی بدیه، شما، فکر میکنین مثلاً این آدم از لحاظ فکری یا ذهنی چقدر مبتدی فکر می‌کنه. یعنی می‌خوام بگم ما، سیاه سفید نبینیم. بیایم خاکستری ببینیم. بخشیدن هم این طوریه. شما دنبال یه جوابین. آره یا نه. ۰ یا ۱۰۰. شاید به‌تره بگم این نیست. شاید شما تو ترتون، شما تو کارتون این خیلی کمک بکنه حالا مثلاً به‌شما بگم ... ۰: بخشیدم ... ۱۰۰: بخشیدم، یا بالعکس. واقعیت رو بخوام بگم این نیست. واقعیت اینه که خاکستریه بخشیدن. نه می‌شه گفت کامل من بخشیدم نه بخشیدم. این یک واقعیه. این تو دل منه. این نسبییه. میدونین چی میگم؟ (درسته). چون که شاید، شاید، اگه کامل بخشیده بودم شاید ... انقدر فکر نمی‌کردم راجع به‌ش. شاید اگر کامل ... من نمی‌دونم، شاید اگه کامل بخشیده بودم شاید فراموش می‌کردم. شاید احساسم، به ایشون یه جور دیگه بود. این پنجاه پنجاس (۵۰-۵۰ هست). این خاکستری نسبی رو ببینین. به‌خاطر همینیه که وقتی دعوا می‌شه دوباره همه‌ی چیزا میاد تو ذهنمون. یا به‌خاطر همینیه بعضی مواقع حس انتقام در من به‌وجود میاد. بعضی مواقع همیشه نیست. وقتی شما یکیو ببخشین دیگه انتقامی ندارین که ... اینه.» همچنین مشارکت‌کننده شماره ۳ بیان کرده‌بود: «همیشه می‌گم حالا بزار ببینم چی درمیاد؟ یا این شخص تا این لحظه فکر می‌کنم آدم خوبیه، شاید آدم بدی شد. من نمی‌دونم. یعنی این اصلاً یه چیز دیگه شد. من یه شخصیت دیگه پیدا کردم.»

مضمون بعدی خودآگاهی و مسئولیت‌پذیری است. منظور از خودآگاهی، به‌هوشیاری فرد نسبت به افکار و احساسات خود است. رابطه خود را با خیانت اتفاق افتاده درک می‌کند و با پذیرش این اتفاق متأثر از آن نخواهد بود. در واقع خودآگاهی وجه مقابل اشتیاق و یا تلاش برای فراموش کردن است. به‌طور نمونه مشارکت‌کننده شماره ۴ بیان کرده‌بود که: «بخشودن از نظر شما اینه که قبول بکنید این اتفاق درگذشته افتاده و بازگوش نکنید، مرورش نکنید. آگاهی داشته باشه و بدونی که گذشته.» همچنین در مثال نقض فراموش مشارکت‌کننده شماره ۱۷ بیان کرده‌بود: «خب بخشودگی ... حالا همون جوری که از اسمشش پیداس یعنی این که ... شما اون اتفاق یا اون حادثه، یا اون حالا ظلم، یا اون خیانت، یا اون خطایی که حالا به‌قولی توی این پرسشنامه بود، شده در حق شمارو، از‌ش بگذری و یه جورایی بی‌خیالش بشی، گذشت کنی، نادیده مثلاً بگم بگیری اینا که خب به‌طبع خیلی کار سختیه من فکر می‌کنم. حتی در همین سطح که مثلاً مشکل من بوده.» پیامد خودآگاهی نیز، مسئولیت‌تبیام‌یابی برای فرد آسیب‌دیده ایجاد می‌شود. این مسئولیت‌به‌گردن فرد آسیب‌دیده است؛ زیرا تنها از این طریق است که التیام ایجاد می‌شود و آسیب وارد قابل بخشش می‌شود.

سودمندی بخشش که سومین مفهوم از زیرمضمون نسبی‌نگری است. این مفهوم به این امر اشاره دارد که دیدگاه فرد آسیب‌دیده در مورد معنای بخشش این است که در بررسی هزینه و فایده بخشش تصمیم به بخشیدن منطقی‌تر است. برای نمونه مشارکت‌کننده شماره ۷ بیان کرده‌بود که: «پس بخشیدن یه بخشش اینه که من دیگه خودم را اذیت نکنم. دقیقاً، من نخست خودم، بعد بچه‌ای که دارم بزرگ

می‌کنم. چون من یه دختر دارم. گفتم بچه‌ای که دارم بزرگ می‌کنم. شاید این روحیات من رو ... / نام دخترم / خیلی تأثیر بگذاره. من عصبی بشم. من بداخلاق بشم. همش تو خونه بخوام با امید دعوا کنم. این می‌شه دیگه. اگر فراموشش نکنی، تنفره هی بیشتر می‌شه. آخرش هم که می‌شه طلاق دیگه. پس آدم نخست به خودش کمک می‌کنه. « و مشارکت‌کننده شماره ۱۴ بیان کرده بود: «نمی‌تونم واقعا بگم بخشودگی اتفاق افتاده ولی الان در رابطه با اون ... با این که من خیلی وقتا فراموش می‌کنم این قضیه رو. یا وقتی به یادش می‌افتم برای خودم به خودگویی‌هایی دارم که می‌گم خب چه حساب که بخوام. خب من که چیز مستندی ندارم ... ببین مثلاً ... این مسائل ادامه داره ... فلان بهمان اینا، حالا اون قضیه به بعد اصن حل شدس ... منم بخوام هی ادامه بدم ... بهر خش بکشم ... اختلافات دیگه رو بخوام با این مسئله مخلوط کنم ... جوابی نمی‌گیرم»

آخرین مضمون، پذیرش خیانت است. پذیرش خیانت به معنای تأیید خیانت نیست، بلکه به معنای قبول کردن این پدیده به عنوان اتفاقی در گذشته است. همچنین این مفهوم به این موضوع تأکید دارد که معنای بخشش به هیچ وجه به معنی فراموش کردن، به معنای به یاد نیاوردن اتفاق خیانت نیست. این افتراق در ذهن فرد آسیب‌دیده این مزیت را ایجاد می‌کند که فرد به دنبال تلاش بی‌فایده برای فراموش کردن نباشد و فرد آسیب‌دیده به طور ضمنی می‌تواند مفهوم پذیرش را جایگزین فراموشی در نظر بگیرد. در این زمینه مشارکت‌کننده شماره ۸ بیان کرده بود که: «از ته دل بخشیدن یعنی چی؟ یعنی چی می‌شه؟ کاملاً فراموش کنه که چه اتفاقی افتاده. می‌شه؟ نه هیچ وقت نمی‌شه». مشارکت‌کننده شماره ۷ بیان کرده بود که: «ولی خب هنوزم که هنوز بعد ۱۰، ۱۲ سال بالاخره ته دل آدم هست دیگه. همیشه هم بهش می‌گم، می‌گم که اصلاً نمی‌تونم فکر نکنم. فکر نمی‌کنما ولی خب ته دل. می‌گه آره می‌دونم تو ته دلته هنوز ناراحتی. می‌گم بالاخره هر زنی باشه یادش نمی‌ره».

اشتیاق به فراموش کردن

مضمون اصلی و تکرار شونده اصلی دیگر اشتیاق فرد آسیب‌دیده به فراموش کردن اتفاق خیانت است. تأکید بسیاری از مشارکت‌کنندگان به این مسئله که اتفاق هیچ‌گاه فراموش نمی‌شود؛ اما اگر امکان فراموش شدنش بود، به معنای کامل بخشش اتفاق می‌افتاد. در اینجا با دو زیر مضمون مواجه هستیم. زیر مضمون نخست با عنوان فراموش نشدن را مفهوم‌پردازی شده. زیر مضمون بعدی نیز به مشغولیت‌های شناختی باهدف توجه برگردانی از یادآوری اتفاق خیانت اشاره دارد. در مورد زیر مضمون فراموش نشدن مشارکت‌کننده شماره ۱۶ بیان کرده بود که: «حالا همون جمله‌هایی که خیلی مصطلحه بین همه که ... بالاخره می‌شه، بخشید؛ ولی هیچ وقت نمی‌شه فراموش کرد، واقعا هم همین بود، یعنی همیشه ... مثل یه ... نمی‌دونم چه جور توصیفش کنم ... یه حالتی ایجاد می‌شه که دیگه هیچ وقت شما مثل قبل نیستی نسبت به طرف مقابلت.» و مشارکت‌کننده شماره ۸ بیان کرده بود که: «از ته دل بخشیدن یعنی چی؟ یعنی چی می‌شه؟ - کاملاً فراموش کنه که چه اتفاقی افتاده. - می‌شه؟ - نه هیچ وقت نمی‌شه».

در مورد زیر مضمون مشغولیت شناختی نیز مشارکت‌کننده شماره ۲ بیان کرده بود: «تو این بازه زمانی من نشستم خوب چون کلاس زبان می‌رفتم، دنبال مدرک زبانم بودم و اینها، حتی امتحان ایلتسم را دادم و نمره رو هم گرفتم. خیلی سعی می‌کردم که درس بخونم و خودم را مشغول نگه دارم و زمانی هم که فعالیت شناختی دارم، فراموش می‌کنم تا به وقت‌هایی که دارم کار خونه انجام می‌دم، به کاری که می‌گم خیلی درگیری ذهنی نداره، باز دوباره به هم می‌ریزم».

مطالعه دوم

در مطالعه دوم بررسی معنای بخشش از نظر کارشناسان که نشئت گرفته از دانش نظری و تجارب بالینی به اضافه دیدگاه و نگرش فردی آن‌ها به عنوان یک فرد خیره است انجام شد. سه مضمون اصلی تحت عنوان التیام هیجانی، بازنگری شناختی هیجان و تصمیم‌گیری در مورد بخشش، در این مطالعه استخراج شد. این مضامین شامل مضامین فرعی از جمله رهایی از خشم درونی و جای زخم بدون درد، برای مضمون التیام هیجانی. روایت داستان خیانت، بررسی سهم خود و پذیرش خیانت برای مضمون بازنگری خیانت مفهوم‌پردازی شد و در نهایت برای مضمون تصمیم‌گیری در مورد بخشش سه مضمون فرعی گذر از انتقام، ارزیابی بخشش و فراموش نشدن، استخراج شد. برای دستیابی به این مضامین در طی مصاحبه با کارشناس یک سؤال مستقیم و اختصاصی تحت عنوان معنای بخشش خیانت از نظر شما چیست به عمل آمده است. در ادامه به توضیح هر یک از این مضامین می‌پردازیم.

جدول ۴. مضامین مرتبط با معنای بخشش در مطالعه دوم پژوهش.

ردیف	شماره مضمون	مضامین اصلی	مضامین فرعی
۱	۱	التیام هیجانی	رهایی از خشم درونی
۲			جای زخم بدون درد
۳			روایت داستان خیانت
۴	۲	بازنگری خیانت	بررسی سهم خود
۵			پذیرش خیانت
۶			گذر از انتقام
۷	۳	تصمیم‌گیری در مورد بخشش	ارزیابی بخشش
۸			فراموش نشدن

التیام هیجانی

منظور از التیام هیجانی این است که فرد زمانی به مرحله بخشش رسیده است که رنجش‌های حاصل از هیجانات منفی مانند خشم، ترس، نفرت، غم، انزجار و سایر هیجانات منفی به میزانی کاهش یافته باشند که به صورت دائم همراه فرد نباشند و ثانیاً تصمیمات و عملکرد فرد آسیب‌دیده را مدیریت نکنند. نکته قابل توجه در این است که به همان میزان که این پدیده، هیچ‌گاه فراموش نمی‌شود به همان میزان هم این پدیده پس از افشا همواره رنجش‌های هیجانی به همراه دارد، اما بخشش زمانی اتفاق افتاده است که

این هیجان‌ها به میزان قابل توجهی کاهش یافته باشند. این مضمون شامل دو مضمون فرعی رهایی از خشم درونی و جای زخم بدون درد است. در زمینه رهایی از خشم درونی کارشناس شماره ۵ بیان کرده بود: «یعنی رهایی از اون مثلاً *resentment*، از اون انزجار و خشم و خصومتی که فرد داره، نسبت به کسی که اون بی عدالتی رو براش انجام و به تجربه‌ای می‌شه. حالا بخشش، تقویت هم به معنیسه و خیلی جنبه فاعلانه داره. خیلی ذهنیه، *subjective*، *objective* نیست. بخشودگی اینجا معنیسه می‌شه رها شدن از خشم و اون خصومت و انزجار درونی. ولی این با خودش، لزوماً روابط عاطفی رو نمیاره. نمی‌تونه ... حالا تو همون رابطه یا تو رابطه با کس دیگه ... نمیاره. پس، باید نخست در واقع بخشودگی اتفاق بیفته تا به اون برسه». و در زمینه جای زخم بدون درد کارشناس شماره ۳ بیان کرده بود که: «به وقتی که بین بتونه رها از اون زخمه زندگی کنه. یعنی چی؟ یعنی من یک زخمی رو دستم دارم، جاش هم مونده ولی تیر دیگه نمی‌کشه. دیگه می‌دونم. یعنی این همیشه هست ولی دیگه نمی‌سوزه. هر چند وقت یک دفعه نمی‌زنه بالا، من تا بحثمون بشه بگم، تو دلم حتی، نه این که به اون بگم، ممکنه حتی یک آدمی حتی به اون هم نگه، ولی تو دلم بگم اه! این همونه. من چقدر بدبختم با این موندم. این همون زنیه که با دوست من این کار رو کرد ولی وقتی که این زخمه دیگه تیر نکشه، دردش بیوفته؛ ولی جاش که می‌مونه. من به این می‌گم مراجع اون بخشودگیه رو طی کرده».

بازنگری خیانت

مضمون بعدی نگاه واقع‌بینانه است. این مضمون، شامل دو مضمون فرعی روایت داستان خیانت و بررسی سهم خود است. هنگامی که خیانت افشا می‌شود، پیرو آسیب‌های شناختی و هیجانی موضوع خیانت و ویژگی‌ها و عملکرد همسر خود را به عنوان یک فاجعه تفسیر می‌کنند. نگاه واقع‌بینانه یعنی پیامد تعدیل این هیجان‌ها و شناخت‌هایی منفی، فرد آسیب‌دیده موضوع خیانت را با تفسیر جدید، به اندازه تفاسیر اولیه پس از افشای خیانت فاجعه‌بار نمی‌انگارد و نگاهش به فرد آسیب‌رسان نسبت نگاه‌های فاجعه‌بار اولیه نگاه تعدیل‌شده‌تری است. در مورد مضمون روایت داستان خیانت کارشناس شماره ۳ بیان کرده بود: «اینه که فرد داستان ... داستان فاجعه‌آمیزی رو که از خیانت داره و ویژگی‌هایی فاجعه‌آمیزی رو که به همسرش داره نسبت میده، تعدیل می‌کنه. یعنی واقع‌بینانه‌تر همسرش رو، یه آدمی با ویژگی‌های خوب و این اتفاقی که افتاده، یا خیانت رو با اون شکل واقعی که اتفاق افتاده داره می‌بینه». در مورد بررسی سهم خود، کارشناس شماره ۵ بیان کرده بود: «یه بررسی منصفانه، منصفانه که می‌گم منظورم این نیست که حتماً باید مشکلی رو در خودش هم شناسایی بکنه‌ها، ولی بررسی واقع‌بینانه شاید به‌تر باشه بگم، واقع‌بینانه کل این فرآیند یا این مسئله است که چرا اتفاق افتاده، چه طور شده اتفاق افتاده، نقشی آیا خودش درش داشته یا نه دیگری داشته، مثلاً طرف مقابل، طرف مقابل منظور همسرشه، و حتی طرف‌های دیگه، ایا شرایط شرايطه ... اولی پذیرش نقش خودشو نقش دیگه‌یه». سومین مضمون فرعی در این زمینه پردازش خیانت است. اتفاقی که افشای خیانت برای روان فرد آسیب‌دیده رقم می‌زند این

است که موضوع خیانت برایش غیرقابل هضم و پردازش است. زمانی بخشش اتفاق می افتد که مسئله خیانت در ذهن فرد خیانت دیده پردازش شود و مسئله خیانت با وجود آشفتگی های بسیاری که به باور می آورد به عنوان یک اتفاق دردناک قابل درک و پذیرش شود. در این زمینه کارشناس شماره ۸ بیان کرده بود: «دلایل و توضیحاتی برای داستان بیاره که چرا این اتفاق افتاد که اون دلایل و داستان ها از قول خودش قابل تبیین می کنه داستان رو. یعنی در واقع باز بخوام عامیانه بگم چیزی که می گم من سعی می کنم با زبون کلینیک، با ... مراجعینم حرف بزنم بهت بگم؛ چیزی که اتفاق می فته اینه که مراجع می تونه هضمش کنه، (اوهوم) می تونه بگه مربوط به گذشته س، می تونه تبیینش کنه، هضمش کنه.» و کارشناس شماره ۱ بیان کرده بود: «درحالی که کاملاً یادشه، کاملاً آگاهه که چه اتفاقی افتاده و ... می تونه با وجوه مختلف اونش خیلی منسجم نه پراکنده، بگه که به همچین اتفاقی بین ما افتاد، مثلاً همسر من این جور کرده بود، بعد این جور پیش رفت و الان الان جایی که ما هستیم اینجوریه، مثلاً من تو این، همین طور که بیشتر پیش رفتیم، من ... دارم می فهمم، حس پشیمونیشو درک کردم. بتونه این یه روایت جدیدی بده که کاملاً آگاهی داره توی زندگیشون چه اتفاقی افتاده، چیزی رو انکار نمی کنه، *ignore* نمی کنه. فکر نمی کنه بعد فراموش کرده باشه، ولی درعین حال یه حس اعتمادی رو به دست آورده و تمایل داره به اون رابطه، ادامه بده».

تصمیم گیری در مورد بخشش

مضمون مهم دیگری در تعریف بخشش این است که بخشش تعابیر متفاوتی را در بر دارد؛ اما در پژوهش حاضر کارشناسان مورد مصاحبه بیشتر بخشش را تصمیم گیری آگاهانه فرد آسیب دیده می دانستند. این تصمیم در مورد این است که بخواهد معانی و تعابیر دیگری که در مورد بخشش وجود دارد انتخاب کند یا خیر. یعنی انتخاب کند که زخم های هیجانی خود را ترمیم کند، از شناخت های منفی خود رهایی یابد، انتخاب کند که انتقام بگیرد یا خیر و در نهایت انتخاب کند که موضوع خیانت را هضم کند. سه مضمون فرعی شامل گذر از انتقام، ارزیابی بخشش و فراموش نشدنی بودن خیانت ذیل این مضمون اصلی استخراج شد. در مورد مضمون گذر از انتقام، از یک منظر انتقام به معنی آسیب رساندن فرد آسیب دیده به فرد خاطی باهدف التیام رنج درونی آسیب دیده و برقراری عدالت است. این در حالی است لازمه برقراری عدالت لزوماً همواره قصاص یا انتقام نیست، به ویژه در تعاملاتی که فرد آسیب رسان در صدد جبران آسیب باشد، ضرورتی برای انتقام وجود ندارد. همچنین انتقام هیچگاه باعث التیام رنج ها نخواهد بود. چرا که زخم های فرد آسیب دیده به دلیل ازدست دادن اعتماد و امنیت رابطه زوجی است و انتقام این امنیت و اعتماد را بازسازی نمی کند؛ بلکه فرد آسیب رسان را به فردی ناامن و غیرقابل اعتماد تبدیل می کند در این زمینه کارشناس شماره ۳ فرموده بود: «اینه که دیگه نیازی به این که انتقام بگیره یا همسرش براش جبران کنه این ماجرا رو، یا چیزهای دیگه، نمیبینه. من من اینو بیشتر خودم می پسندم». همچنین کارشناس شماره ۶ فرموده بود: «تصمیم برای امم کنار گذاشتن این مسئله و عبور از این مسئله

و ... و ... در واقع قسمت پایانش، اون عبوره، به مفهوم عدم بازگشت به مسئله است، و عدم بازگشت، ۱۱ دو تا مفهوم داره، یکیش عدم بازگشت خود فرد به عنوان این که مرتباً آزار ببینه باهاش و تو ذهنش بخواد این رو چه بکنه، باهاش کلنجار بره به قول معروف، یکی هم بهرو نیاوردنه دیگه، یعنی در سطح فردی خودش، و در سطح بین فردی، عبورکردن از مسئله است». در زمینه مضمون ارزیابی بخشش کارشناس شماره ۴ بیان کرده بود: «یعنی در واقع بخشش رو آگه به دو قسمت تقسیم کنیم یکی اینکه فرد میگه می بخشم یا تصمیم می گیره ببخشه، با وقتی بخشش اتفاق میفته اینا دو تا چیز جدان. یعنی ممکنه فرد بگه یا تصمیم بگیره ولی بخشش اتفاق نیفته» و کارشناس شماره ۸ بیان فرموده بود: «واضحاً من دید شناختی دارم به بخشش. (اوهوم) یعنی از نظر من به مغز عاقل سالمی میاد *cost-benefit* می کنه. و می رسه به این که بهترین تصمیم چیه. صلاح زندگی من، من اصلاً اینو یاد می دم به مراجعینم». در نهایت در مورد مضمون فراموش نشدنی که آخرین مضمون در تعریف بخشودگی است در واقع به مضمونی اشاره دارد که بخشودگی در آن نمی گنجد. از آنجایی که تعریف بخشودگی به عنوان یک مفهوم فلسفی بسیار دشوار است، بیان اینکه بخشودگی چه چیزی نیست نیز می تواند کمک کننده باشد. این مضمون که بخشش به معنای فراموشی نیست از این بابت قابل توجه است که در ادبیات نظری و تجارب بالینی متخصصین، فرد آسیب دیده اشتیاق بسیاری به فراموش کردن چنین پدیده آسیب زایی دارد. در حالی که امکان فراموش کردن چنین پدیده ای با این هیجانات منفی وجود ندارد، تعریف بخشش به عنوان فراموشی آسیب زننده نیز هست به همین سبب در تعریف بخشش این مسئله ضروری است که بخشش را به عنوان فراموشی تلقی نکنیم. در این زمینه کارشناس شماره ۸ بیان فرموده بود: «بخشیدن قطعاً به معنای این که هرگز از یاد این آدمی که چه اتفاقی برای زندگیشون افتاد، نیست» و کارشناس شماره ۱ یک بیان کرده بود که: «بتونه این یه روایت جدیدی بده که کاملاً آگاهی داره توی زندگیشون چه اتفاقی افتاده، چیزی رو انکار نمی کنه، *ignore* نمی کنه. فکر نمی کنه بعد فراموش کرده باشه، ولی در عین حال یه حس اعتمادی رو به دست آورده و تمایل داره به اون رابطه، ادامه بده».

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش باهدف تحلیل مضامین معنای بخشیدن در پدیده خیانت زناشویی، این موضوع از نظرگاه افراد با تجربه خیانت زناشویی همسر و کارشناسان حوزه درمانی مورد بررسی قرار گرفت. بررسی دو مطالعه موازی می تواند نتایج هر دو مطالعه را اعتبار ببخشد، اما از آنجایی که تجربه بخشش خیانت در افراد آسیب دیده، اصالت بیشتری دارد در بحث و نتیجه گیری، مطالعه دوم را منطبق بر مطالعه نخست بررسی می کنیم. دلیل اصالت تجربه زیسته افراد آسیب دیده در این است که کارشناسان نیز در مورد محتوای بخشش در فرد آسیب دیده از منظر تجربه زیسته خود صحبت می کنند، به همین سبب تجربه زیسته فرد آسیب دیده به دلیل منبع درجه نخست بودن ارجحیت دارد. از طرفی نیز متخصصان در نگاه

خبرگانی و خارج از آشفستگی‌های درونی فرد آسیب‌دیده به بررسی و ایجاد بخشش کمک می‌کنند که می‌تواند به لحاظ معرفت‌شناختی قابل توجه باشد.

در مجموع در بحث و بررسی ابتدا به مضامین مستخرج از تجربه زیسته بخشش در افراد آسیب از خیانت پرداخته می‌شود و مضامین مستخرج از تجارب کارشناسان با این مضامین منطبق می‌شود و در انتها جمع بین یافته‌های این دو مطالعه مورد بحث قرار می‌گیرد.

بر اساس نگاه افراد آسیب‌دیده از خیانت که تجارب زیسته خود را در این زمینه ابراز کرده ۶ مضمون اصلی شامل تعریف بخشودگی با عنوان «گذرکردن»، «رهايي»، «انتقام نگرفتن»، «التیام هیجانی»، «نسبی‌نگری» و «اشتقاق به فراموشی» به دست آمد. در این تحلیل برای مضمون اصلی گذرکردن ۳ مضمون فرعی شامل به رو نیاوردن، بازگو نکردن و پذیرش پشیمانی استخراج شده است. مسئله اصلی این است که فرد آسیب‌دیده از خیانت در یک بازه زمانی نسبتاً طولانی در موضوع آسیب خیانت متوقف می‌شود. گذرکردن یعنی از این توقف در شرایط رنج‌آور عبور کند. این عبورکردن نشانه‌هایی دارد که شامل به رو نیاوردن و بازگو نکردن به عنوان اقدام ابتدایی فرد آسیب‌دیده و پذیرش پشیمانی در صورت ابراز پشیمانی فرد آسیب‌رسان است. در این زمینه در مطالعه دوم ذیل مضمون بازنگری خیانت، پردازش خیانت را داریم که همین مفهوم اصلی بازگشت نکردن به روایت دردناک خیانت را دربردارد. تامپسون و همکاران^۱ (۲۰۰۵) که مدل شناختی از بخشش ارائه داده‌اند و بخشش را چنین تعریف می‌کنند: «چارچوب‌بندی یک خطای قابل درک، به گونه‌ای که پاسخ‌های شخص به همسر خطاکار، تخلف و عواقب خیانت از منفی به حالت خنثی یا مثبت تبدیل شود». در واقع به نوعی به گذرکردن به مفهوم ارائه شده در این مطالعه اشاره دارند.

برای مضمون اصلی رهاکردن سه مضمون فرعی شامل رهایی از چرایی‌ها، رهایی از شک و تردید و رهایی از مرورکردن استخراج شد. در مورد چرایی‌هایی که ذهن فرد آسیب‌رسان را درگیر می‌کند دو موضوع هم‌زمان وجود دارد. یکی اینکه واقعا فرد آسیب‌دیده به دنبال جواب این سؤال است که چرا این اتفاق افتاده است. زیرا با دانستن دلیل آن می‌تواند ابه‌امت ذهن خود را برطرف کند و شاید بتواند در جلوگیری از آسیب مجدد کنترل داشته باشد. از سوی دیگری در پس معنای واژه چرا واژه نباید، حق نداشتی و منصفانه نیست چنین بلایی را بر سر من بیاوری نهفته است. در مورد رهایی از شک و تردید، مهم‌ترین دغدغه فرد آسیب‌دیده شک و تردید در مورد اعتماد به رابطه است. رهایی از مرورکردن و یا به تعبیر علمی‌تر آن پایان دادن به نشخوار فکری، امری بدیهی در مفهوم بخشش خیانت است. در مطالعه دوم نیز ذیل مضمون بازنگری خیانت مضمون روایت داستان خیانت همین مفهوم رهایی را در مطالعه نخست در بر دارد. زیرا که زمانی که فرد یک روایت از داستان خیانت در ذهن خود دارد که این روایت برایش قابل قبول

^۱. Thompson, L. Y.

است دیگر نیازی به مرور کردن، نیازی به دغدغه‌مندی در مورد اعتماد کردن و نیازی به پاسخ به چرایی‌ها ندارد.

سومین مضمون اصلی انتقام نگرفتن است که دو مضمون خیرخواهی و بد نخواستن را دربردارد. خیرخواهی و بد نخواستن دو مؤلفه جدا از هم در موضوع انتقام است. ممکن است برای فردی بد نخواستیم؛ ولی لزوماً خیرخواهی نیز برای وی نداشته باشیم. خیرخواهی مرتبه بالاتری از انتقام نگرفتن است. اما دلیل اینکه انتقام به‌عنوان یک الگوی رفتاری رایج در ذهن افراد آسیب‌دیده از خیانت دیده می‌شود این است که این افراد به دنبال التیام زخم درون روانی خود در برابر فرد آسیب‌رسان انتقام را التیام بخش می‌پندارند. این در حالی است که تجارب بالینی نشان می‌دهد که انتقام نه تنها زخم حاصل از خیانت همسر را ترمیم نمی‌کند؛ بلکه بعضاً زخمی روی زخمی دیگر می‌شود. با این تعبیر که فرد آسیب‌رسان با فرد آسیب‌دیده کاری کرده است که وی را به فردی انتقام‌گیر و آسیب‌رسان به‌دیگری تبدیل کرده است. به همین سبب شنایدر و همکاران^۱ (۲۰۰۸) نیز در نظریه خود مؤلفه اصلی بخشش را گذر از انتقام در نظر می‌گیرند. اما آنچه در مطالعه دوم این پژوهش در مورد انتقام نگرفتن حائز اهمیت است، این است که انتقام نگرفتن امری شناختی و آگاهانه است. ممکن است هیجانانی مانند ترس، سردرگمی و خشم معطوف به خود مانع از انتقام گرفتن فرد آسیب‌دیده بشوند. اما این مسیر انتقام نگرفتن نه تنها موجب بخشش نمی‌شود بلکه شاید آسیب را نیز بیشتر کند، اما زمانی که انتقام نگرفتن تصمیم آگاهانه فرد آسیب‌دیده می‌شود، آنگاه امر بخشش تجلی می‌یابد.

برای مضمون اصلی التیام هیجانی دو مضمون فرعی کاهش درد و رنج و کاهش خشم استخراج شد. شنایدر و همکاران (۲۰۰۸) برای تعریف بخشش عنوان می‌کنند که: «زوج متعهد شوند که اجازه ندهند تا خشم یا آسیب وارد آمده، افکار و رفتارهای آن‌ها در قبال همسرشان را مدیریت کند و یا بر زندگی آن‌ها مسلط شود». همچنین ریپلی و ورثینگتون، بخشش را به‌عنوان تغییر هیجانان منفی مانند نفرت، تلخی، کینه، عداوت، خشم و ترس با هیجانان متمایل به هیجانان مثبت نظیر عشق، همدلی، شفقت یا همدردی تعریف می‌کنند (ریپلی و ورثینگتون^۲، ۲۰۰۲). مالکوم و گرینبرگ^۳ (۲۰۰۰) الگویی از بخشش را بیان کردند که ناشی از درمان متمرکز بر هیجان آن‌ها بود. آن‌ها ۵ مؤلفه لازم را برای وقوع بخشش شناسایی کردند. نخستین مؤلفه عبارت از: پذیرش آگاهی از هیجان‌های شدید مانند خشم و غم و اندوه است. در واقع می‌توان آثار کاهش هیجانان منفی را محور تعریف بخشودگی از منظر آثار در نظر گرفت. در مطالعه دوم نیز مضمون اصلی التیام هیجانی مفهوم‌پردازی شده است. در این مطالعه این نیز رهایی از خشم را دربردارد که در مطالعه نخست عیناً استخراج شده است. در مطالعه دوم این موضوع به این طریق بسط داده شده است که این زخم وارد شده هموار اثر خود را برجای می‌گذارد، اما

^۱. Snyder, D. K. , Baucom, D. H. , & Gordon, K. C.

^۲. Ripley, J. , & Worthington, E. L.

^۳. Malcom, W. M. , & Greenberg, L. S.

نمی‌توان با رنج دائمی این اتفاق به بخشودگی رسید. برای رسیدن به بخشش با وجود باقی ماندن جای زخم خیانت باید از درد و رنج آن عبور کرد.

برای مضمون اصلی نسبی‌نگری چهار مضمون فرعی شامل دیدگاه نسبی در مورد اعتماد، خودآگاهی و مسئولیت‌پذیری، سودمند بودن بخشش و پذیرش خیانت استخراج شد. در مطالعه دوم ذیل مضمون تصمیم‌گیری در مورد بخشش، مضمون ارزیابی بخشش را مشاهده می‌کنیم و همچنین ذیل مضمون بازنگری خیانت، پذیرش خیانت و در نظر گرفتن سهم خود را داریم که با مضامین نسبی‌نگری از بخشش در مطالعه نخست هم‌راستا هستند. نکته قابل توجه در مورد این مضمون این است که تبیین هر فرد آسیب‌دیده از خیانت برای خودش می‌تواند اثر التیام بخشی و نیل به بخشش داشته باشد. لزوماً یک تبیین مشترک برای بخشش نمی‌تواند فرد آسیب‌دیده از خیانت را به سوی بخشش سوق دهد. اسکوترز^۱ (۲۰۱۴) نیز در رساله دکتری خود با عنوان «حرکت فراتر از بی‌تعه‌دی: چگونه معنابخشی و قدرت منجر به بخشودگی خیانت می‌شوند». به تفصیل در مورد اثرات معناداری به بخشش در ایجاد بخشودگی پیامد خیانت بحث رده‌است.

در مورد مضامین فرعی نسبی‌نگری باید گفت که نسبی بودن بخشش، به معنای نگاه خاکستری به بخشش است. یعنی بخشش فعلی مطلق نیست و لازمه بخشش همین در نظر گرفتن آن به عنوان امری نسبی است. در صورت نگاه صفر و یکی به بخشش، امکان بخشیدن از فرد آسیب‌دیده سلب می‌شود و یا بخشش به صورت زود هنگام و غیر واقعی اتفاق می‌افتد. سودمند بودن بخشش، مفهوم دیگری در نسبی‌نگری بخشش است. زمانی که فرد آسیب‌دیده امر بخشش را امری سودمند می‌داند و یا آن روی سکه، نبخشیدن را امری بی‌فایده می‌داند. اینکه بخشیدن در نظر فرد آسیب‌دیده امری سودمند و ارزشمند باشد، معنای بخشش را متبلور می‌سازد. به تعبیری معنای بخشش می‌تواند تغییر نگرش بی‌ارزش بودن بخشش به ارزشمندی بخشش باشد. خودآگاهی و مسئولیت‌پذیری به این مفهوم اشاره دارد که آسیب وارد شده به دلیل رفتاری همسر به عنوان فردی خارج از درون فرد آسیب‌دیده است؛ اما آسیب در درون فرد آسیب‌دیده تجربه می‌شود، در نتیجه درمان نیز به عهده فرد آسیب‌دیده است. در نهایت همچون فرآیند اختلال اضطراب پس از سانحه (داتلیو، ۲۰۰۷) خیانت نیز برای فرد آسیب‌دیده در ابتدا امری قابل درک نیست، اما بخشش زمانی پدیدار می‌شود که این موضوع غیر قابل قبول و غیر قابل درک به عنوان یک اتفاق بسیار دردناک درک شود. در هر دو مطالعه منظور از پذیرش خیانت، تأیید کردن، درست پنداشتن و قبول کردن رفتار خیانت در رابطه زناشویی نیست. بلکه منظور دیدن خیانت به عنوان اتفاقی دردناک اما امکان‌پذیر است. همچنین می‌توان اگر به مصلحت باشد این اتفاق بسیار دردناک را بخشید و در نهایت برای مضمون اصلی اشتیاق به فراموشی، دو مضمون فرعی مشغولیت شناختی و فراموش نشدن، استخراج شد. در مطالعه دوم نیز ذیل مضمون تصمیم‌گیری در مورد بخشش این مضمون فراموش نشدن

^۱. Squires, E. C.

استخراج شد. به نظر می‌رسد فرد آسیب‌دیده اشتیاق به فراموش کردن دارد که به وضعیت قبل از خیانت در رابطه زناشویی خود بازگردد، اما این امر تلخی است که هیچ‌گاه موضوع خیانت قابل فراموش شدن نیست. به همین سبب مشغولیت‌شناختی منجر به بخشش نمی‌شود و حتی ممکن است این موضوع را به تأخیر بیندازد. اشنایدر و همکاران (۲۰۰۸) نیز در مرحله بخشش به درمانگران پیشنهاد می‌کنند که در مورد معنای بخشش صحبت شود و تأکید شود که بخشش به معنای فراموشی نیست، اما زمانی می‌توان به سمت بخشش حرکت کرد که بپذیریم این موضوع دردناک فراموش نشدنی است. در نتیجه متعاقباً بخشش نیز به معنای بازگشت به وضعیت پیش از افشای خیانت نخواهد بود. بخشش روایت جدیدی از زندگی است که زخم خورده است؛ اما قرار نیست با یک زخم در حال خون‌ریزی به مسیر خود ادامه دهد. این زخم باید درمان شود؛ ولی پس از درمان نیز همواره جای این زخم روی صورت این رابطه باقی می‌ماند. در جمع‌بندی دو مطالعه بررسی شده در این مقاله باید گفت که تمامی مضامین استخراج شده در هر دو مطالعه به صورت طبقه‌بندی متفاوتی از مضامین دیده می‌شوند، اما تأکید بر این مسئله حائز اهمیت است که کارشناسان حوزه زوج‌درمانی که در این زمینه نظر خبرگانی خود را بیان می‌کردند، در واقع خوانش ذهن خود از تجربه فرآیند تسهیل بخشش در درمان افراد آسیب‌دیده از خیانت را بیان می‌کردند. این امر به‌ویژه تحت‌تأثیر دانش و آموخته‌های این خبرگان هم به‌فهم و درک مضامین مستخرج از تجربه زیسته افراد آسیب‌دیده از خیانت بسیار نزدیک می‌شد و هم از سوی ادبیات بسیار علمی داشت که از تجربه زیسته مراجعینشان متفاوت بود. در واقع در نظر گرفتن این مسئله قابل توجه است که افراد کارشناس لزوماً در مورد تجربه خود از بخشش خیانت صحبت نمی‌کنند. به همین سبب متفق‌القول چه کارشناسان و چه افراد آسیب‌دیده معنای بخشش را در تبیین و فهم هر فرد در مواجهه با آسیب بزرگ و دردناک خیانت جستجو می‌کنند. با وجود تلاش پژوهشگران برای ارائه یافته‌هایی معتبر این پژوهش نیز بری از محدودیت‌های پژوهشی نیست. مهم‌ترین محدودیت پژوهش حاضر این بود که با وجود تلاش‌های بسیار زیاد پژوهشگر، مشارکت‌کننده مردی که تجربه بخشش خیانت جنسی همسرش را داشته باشد در بین مشارکت‌کنندگان وجود نداشت. در تبیین این موضوع باید گفت براساس پیشینه پژوهشی نیز بخشش خیانت عاطفی برای زنان و بخشش خیانت جنسی برای مردان دشوارتر است. به همین دلیل احتمالاً رویکردهای اجتنابی آقایان آسیب‌دیده از خیانت جنسی همسرشان، مانع تمایل آن‌ها به مشارکت در این پژوهش خواهد بود. تنها یک مشارکت‌کننده آقا در این پژوهش تجربه خیانت جنسی همسر خود را داشت که از رابطه نیز جدا شده بود در مورد بخشودگی هم در مسیر بخشش بود.

دو محدودیت دیگر نیز که به‌عنوان محدودیت‌های پژوهشگر تعبیر می‌شود و جزو محدودیت‌های پژوهش نیست، شامل مورد نخست عدم توازن جنسیت مشارکت‌کنندگان در پژوهش و مورد دوم انحصار مشارکت‌کنندگان به افراد آسیب‌دیده و کارشناسان حوزه زوج‌درمانی است. در زمینه مورد نخست پژوهشگران می‌توانند برای اطمینان بیشتر از عدم نقش جنسیت در پژوهش با جستجوی بیشتر در پیداکردن مشارکت‌کنندگان آقا این موضوع را بر طرف کنند. در این پژوهش به دلیل اشباع داده‌ها و

محدودیت‌های زمانی از این موضوع گذر شده است. در زمینه مورد دوم نیز سایر افرادی که در این مسئله می‌توانند تجارب شخصی داشته باشند، به صورت ویژه همسران خاطی از دسته مشارکت‌کنندگانی هستند که می‌توانند اطلاعات دقیق و عمیقی را در این زمینه ارائه دهند. از آنجایی که مصاحبه، اشباع داده‌ها و کدگذاری مصاحبه و استخراج مضامین این گروه از افراد به اندازه اجرای همین پژوهش گزارش شده زمان بر بود در پی محدودیت‌های پژوهشگر از این موضوع نیز صرف نظر شد.

در مورد پیشنهادها هم می‌توان به موارد اشاره شده در محدودیت‌ها توجه کرد و در پژوهش‌های آتی از نظر افراد خاطی در رابطه زوجی و فرزندان آسیب‌دیده از خیانت والدینشان نیز بهره برد. همچنین با وجود مشارکت بیشتر خانم‌ها در پژوهش‌های علوم اجتماعی، می‌توان با استفاده از صرف وقت بیشتر توازن جنسیتی را در این زمینه برقرار کرد. در نتیجه به بررسی تفاوت‌های جنستی در موضوعات مرتبط با بخشودگی در قالب پژوهش‌های کمی و کیفی پرداخت.

ملاحظات اخلاقی

رعایت اخلاق پژوهش: در این مطالعه رضایت آگاهانه به صورت کتبی از مشارکت‌کنندگان اخذ شده است و رعایت محرمانگی اطلاعات مشارکت‌کنندگان تضمین و نقل قول تنها با استفاده از اسم مستعار و کد ارائه شده است.

حمایت مالی: در پژوهش حاضر هیچ‌گونه حمایت مالی از جانب سازمان یا مؤسسه‌ای انجام شد. **سهم نویسندگان:** در پژوهش حاضر که رساله دکتری تخصصی دانشجوی محمود خزائی است، ایشان به عنوان نویسنده اصلی بودند و آقای دکتر شهریار شهیدی به عنوان استاد راهنمای اول، خانم دکتر فرشته موتابی به عنوان استاد راهنما دوم، آقای دکتر محمدعلی مظاهری به عنوان استاد مشاور نخست و خانم دکتر لیلی پناغی به عنوان استاد مشاور دوم در فرآیند پژوهش حضور داشتند و همچنین هنگام نگارش مقاله از راهنمایی ایشان بهره برده شد و زیر نظر ایشان مقاله نگارش شده است.

تضاد منافع: این پژوهش به طور مستقیم یا غیرمستقیم با هیچ پژوهشی تعارض ندارد. **تشکر و قدردانی:** از مشارکت‌کنندگان در پژوهش که شامل افراد با تجربه خیانت زناشویی بود و رنج‌های خود را با پژوهشگر به اشتراک گذاشته‌اند و متخصصینی که وقت و دانش ارزشمند خود را در جهت پیشبرد این پژوهش و علم بخشودگی خیانت صرف کرده‌اند کمال سپاسگزاری را دارم.

منابع

- بازرگان، عباس. (۱۳۹۴). مقدمه‌ای بر روش‌های پژوهش کیفی و آمیخته: رویکردهای متدنیخت در علوم رفتاری. انتشارات دیدار. تهران.
- ربانی گلپایگانی، علی. (۱۳۸۱). هرمنوتیک فلسفی در اندیشه گادامر. قیسات. ۲۳ (۷). ۲۴-۳۹. [لینک]
- رفیعی، علیرضا، کلاتری، مهرداد، نشاط دوست، حمید طاهر و عریضی، حمیدرضا. (۱۳۹۶). بر ساخت‌های شخصی فهم همسران خیانت دیده از بخشایش همسر. خانواده‌پژوهی، ۱۳(۴۹)، ۱۳۱-۱۵۲. [لینک]
- مرسلی زهرا، موتابی فرشته، صادقی منصوره‌السادات. (۱۳۹۷). تجربه بخشودگی در زنان دچار خیانت زناشویی. فصلنامه علمی پژوهشی علوم روان‌شناختی، ۱۷ (۷۰): ۶۹۴-۶۸۳. [لینک]

References

- Abrahamson, I. , Hussain, R. , Kahn, A. , & Schofield, M. J. (2012). What helps couples rebuild the relationship after infidelity? *Journal of Family Issues*, 33(11), 1494-1519. <https://doi.org/10.1177/0192513X11424257>. [link]
- Apostolou, M. , Aristidou, A. , & Eraclide, C. (Accepted/In press). Reactions to and Forgiveness of Infidelity: Exploring Severity, Length of Relationship, Sex, and Previous Experience Effects. *Adaptive Human Behavior and Physiology*. <https://doi.org/10.1007/s40750-019-00119-y> [link]
- Bagarozzi, D. A. , Sr. (2008). Understanding and treating marital infidelity: A multidimensional model. *The American Journal of Family Therapy*, 36(1), 1-17. <https://doi.org/10.1080/01926180601186900> [link]
- Blow, A. J. , & Hartnett, K. (2005). Infidelity in committed relationships I: A methodological review. *Journal of marital and family therapy*, 31(2), 183-216. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2005.tb01555.x> [link]
- Blow, A. J. , & Hartnett, K. (2005b). Infidelity in committed relationships II: A substantive review. *Journal of Marital and Family Therapy*, 31(2), 217-233. doi:10.1111/j.1752-0606.2005.tb01556.x [link]
- Braithwaite, S. R. , Selby, E. A. , & Fincham, F. D. (2011). Forgiveness and relationship satisfaction: Mediating mechanisms. *Journal of Family Psychology*, 25(4), 551-559. DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/a0024526> [link]
- Braun, V. , & Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology. Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. DOI: 10.1191/1478088706qp063oa. [link]
- Brown, E. M. (2001). *Patterns of infidelity and their treatment (2nd ed.)*. Philadelphia, PA: Brunner Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203782743>. [link]
- Brown, E. M. (2013). *Patterns of infidelity and their treatment*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203782743> [link]
- Bryman, A. (2007). Barriers to integrating quantitative and qualitative research. *Journal of mixed methods research*, 1(1), 8-22. <https://doi.org/10.1177/2345678906290531>. [link].
- Campbell, A. M. (2009). How selected personality factors affect the relationships between marital satisfaction, sexual satisfaction, and infidelity. *Louisiana Tech University ProQuest Dissertations Publishing*. [link]
- Corbin, J. , & Morse, J. M. (2003). The unstructured interactive interview: Issues of reciprocity and risks when dealing with sensitive topics. *Qualitative inquiry*, 9(3), 335-354. DOI: <https://doi.org/10.1177/1077800403009003001> [link]
- Emmons, R. A. (2000). Personality and forgiveness. In M. E. McCullough, Pargament, & C. E. Thoresen (Eds.), *Forgiveness: Theory, research, and practice* (pp. 156-175). New York: Guilford. [link]
- Enright, R. D. , & Fitzgibbons, R. P. (2000). *Helping clients forgive: An empirical guide for resolving* [link]
- Garrard, E. , & McNaughton, D. (2014). *Forgiveness*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315710228> [link]
- Gordon, K. C. , Baucom, D. H. , & Snyder, D. K. (2004). An integrative intervention for promoting recovery from extramarital affair. *Journal of Marital and Family Therapy*, 30(2), 213-231. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2004.tb01235.x>. [link]

- Gordon, K. C. , Hughes, F. M. , Tomcik, N. D. , Dixon, L. J. , & Litzinger, S. C. (2009). Widening spheres of impact: The role of forgiveness in marital and family functioning. *Journal of Family Psychology*, 23(1), 1–13. DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/a0014354>. [link]
- Hunt, M. (1969). *The affair*. New York: World Publishing. [link]
- Kajornboon, A. B. (2005). Using interviews as research instruments. *E-journal for Research Teachers*, 2(1), 1-9. [link]
- Lipman, M. (1982). Philosophy for children. Thinking: *The Journal of Philosophy for Children*, 3(3/4), 35-44. [link]
- Lusterman, D. D. (1998). *Infidelity: A survivor guide*. Oakland: New Harbinger Publications. [link]
- Maio, G. R. , Thomas, G. , Fincham, F. D. , & Carnelley, K. B. (2008). Unraveling the role of forgiveness in family relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94(2), 307–319. DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.94.2.307>. [link]
- Malcom, W. M. , & Greenberg, L. S. (2000). Forgiveness as a process of change in individual psychotherapy. In M. E. McCullough, K. I. Pargament, & C. E. Thoresen (Eds.), *Forgiveness: Theory, research, and practice* (pp. 179–202). The Guilford Press. [link]
- Mapfumo, J. (2016). Unfaithfulness among married couples. *IOSR Journal of Humanities and Social Science (IOSR-JHSS)*, 21(5), 110-122. doi:10.9790/0837-210503110122. [link]
- McCullough, M. E. , Fincham, F. D. , & Tsang, J. A. (2003). Forgiveness, forbearance, and time: the temporal unfolding of transgression-related interpersonal motivations. *Journal of personality and social psychology*, 84(3), 540. DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.84.3.540>. [link]
- McNulty, J. K. (2008). Forgiveness in marriage: Putting the benefits into context. *Journal of Family Psychology*, 22(1), 171–175. DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/0893-3200.22.1.171>. [link]
- Means, J. R. , Wilson, G. L. , Sturm, C. and Biron J. E. (1990) Humility as psychotherapeutic formulation. *Counseling Psychology Quarterly*, 3: 211–215. <https://doi.org/10.1080/09515079008254249>. [link]
- Meldrim, H. L. (2005). The impact of infidelity on the offended spouse: A study of gender differences and coping strategies in a religious population. *Syracuse University*. [link]
- Miles, M. B. , Huberman, A. M. , & Saldana, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook*. [link]
- Morsali Z, Mootabi F, Sadeghi M S. (2018). The experience of forgiveness in betrayed women. *Journal of Psychological Sciences*. 17(70) 683-694. DOI: 20.1001.1.17357462.1397.17.70.6.8 (text in persian)[link]
- Olmstead, S. B. , Blick, R. W. , & Mills, L. I. (2009). Helping couples work toward the forgiveness of marital infidelity: Therapists' perspectives. *The American Journal of Family Therapy*, 37(1), 48-66. [link].
- Onaylı, S. (2019). *Emotional reactions to infidelity: Examining the roles of self-compassion, forgiveness, rumination and cognitive appraisal*. [link]
- Piercy, F. P. , Hertlein, K. M. , & Wetchler, J. L. (2005). *Handbook of the clinical treatment of infidelity* (Vol. 4, No. 2-3). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203051429> [link]

- Rafeie, A. R. , Kalantari, M. , Neshat Doost, H. , Oreyzi, H. R. (2017). Personal Constructs of Betrayed Spouses' Understanding of Forgiveness. *Journal of Family Research*. 13(1): 131-152. (text in persian)
- Ripley, J. , & Worthington, E. L. (2002). Hope-focused and forgiveness-based group interventions to promote marriage enrichment. *Journal of Counseling and Development*, 80, 452-464. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2002.tb00212.x> [link]
- Rye, M. S. , Loiacono, D. M. , Folck, C. D. , Olszewski, B. T. , Heim, T. A. , & Madia, B. P. (2001). Evaluation of the psychometric properties of two forgiveness scales. *Current Psychology*, 20(3), 260-277. [link]
- Simpson, E. S. C. , & Weiner, J. A. (Eds.) (1989). *The Oxford Encyclopaedic English Dictionary*. Oxford: Clarendon Press. [link]
- Snyder, D. K. , Baucom, D. H. , & Gordon, K. C. (2007). *Getting Past the Affair: A program to help you cope, heal, and move on - together or apart*. New York: Guilford. [link]
- Snyder, D. K. , Baucom, D. H. , & Gordon, K. C. (2008). An integrative approach to treating infidelity. *The Family Journal*, 16(4), 300-307. <https://doi.org/10.1177/1066480708323200> [link]
- Squires, E. C. (2014). *Moving beyond betrayal: How meaning-making and power promote forgiveness following infidelity* (Doctoral dissertation, Carleton University) [link]
- Thompson, L. Y. , Snyder, C. R. , Hoffman, L. , Michael, S. T. , Rasmussen, H. N. , Billings, L. S. , ... & Roberts, D. E. (2005). Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of personality*, 73(2), 313-360. [link]
- Wilson, K. , Mattingly, B. A. , Clark, E. M. , Weidler, D. J. , & Bequette, A. W. (2011). The gray area: Exploring attitudes toward infidelity and the development of the Perceptions of Dating Infidelity Scale. *The Journal of social psychology*, 151(1), 63-86. [link]
- Worthington Jr, E. L. (2006). *Forgiveness and reconciliation: Theory and application*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203942734>. [link]

